Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 13 июль, 1974 шу. ● № 84 (5375). ● Мах 2 кеп.

КъахьегамлерттIа вIаштIехьбаккха

СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината коллектив республике йовзаш я ший къахьегама тодамашца. Къаьстта дика болх бу цо укх пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера. Къахьегамцара наьха безам къаьгга хьахьокх укхаза рационализаценеи изобретательстванеи юкъе цар дакъа лацаро. ХIанз хIара виълагIа вола болхло, хIаьта коммунисташта юкъе хIара шоллагIвар рационализатор ва комбинате.

Производство эргаяьккха тоаярен цунна интенсификаци ярен чотах комбинато пятилетка хьайолаелча денз шера 23,5 процент дукхагIа арахец продукци, къахьегама овсарле 35,8 процент лакхъеннай, 11 миллион совгIача сома маьха башхадика химически продукци кхаьчй мехкага планал совгIа. Цу тIа планал совгIа яьккхача продукцех 80 процент совгIа яр кхоьча бедалах хьаьй. Пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера хьалхарча ялх бетта план ханал хьалха, 25 июне кхоачашъяй.

Цу тайпара къахьегаш коллективаш кIеэнга яц Нохч-ГIалгIайчене. Цар доаха толамаш хьахиннад коммунисташа хIара денна нах вIашагIтохаш болх барах, кхыбарашта хьохкам луш къахьега а уж шоашта тIехьа баха а, балха тIара дисциплина чIоагIа лелае а царна харах.

ТIадиллача гIулакхага кхолламе хьажар, сакхетам лакха хилар, бехктокхам бовзар къахьегача наьха белгалдоала гIулакхаш да. Уж къаьгга гучадаьлар пятилетка диълагIча шера планаш, пятилетка бIарчча ханал хьалха кхоачашъяра яьржача социалистически яхье. Заводий, промыслай, колхозий, совхозий, кхыча предприятейи организацейи коллективаша десовхозий кхар тIанйцад оттаяь планаш ханал хьалха кхоачашъе. Уж кхоачашделга айхха дувзаденна хургда партийни организацеша шоай кхетамеи нах вIашагIтохареи болх къахьегама дисциплина чIоагIъярца, къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхарца, хIаране ше беча балхаьа лоацача даькъаца.

Назрановски I. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода партийни организаце пайда эц кхетам балара балха тайп-тайпарча формаехи методехи къахьегама дисциплина чIоагIъяра. Партийни собранеш, къаьст-къаьстача нахаца еш йола беседаш, моральнии материальнии совгIаташ дар, дикагIа бола болхлой сийдеш хестабар, харцахьа лелараш, болх тесса лелабераш массанена дIабовзийтар — из дерригa а тIадерзадаь да къахьегама дисциплина чIоагIъяра, балха хьинар айдара. ХIаьта хоалуш да тIехьарча хана цига къахьегама дисциплина телхаераш дикка кIезигбалар, планаш ханал хьалхагIа кхоачашъю, арахецача продукце дикал дакхъеннай.

Партийни организацей, промышленни предприятей, колхозийи совхозийи кулгалхой кара дукха средстваш и къахьегама дисциплина айяра пайда эца йиш йолаш. Болхлой собранеш, производственни совещанеш, беседаш, лекцеш, моттигера кепайоазув. гойтара агитаци, материальни совгIат дар, кх. дI. Бакъда царех беркат доал ха а ховш пайда эцаш хилча. ХIанз а моттигаш нийслу къахьегама дисциплинах дола дош дийцачул тIехьагIа, соцам тIанйцачул тIехьагIа хоалуш дисциплина тоа ца луш.

Малгобекски района «Кавказ» яхача колхоза партийни организаце къахьегама дисциплина айяра, балхах бола бехктокхам айбара, къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхара дешаш дувцаш ала йиш яц. Цхьабакъда, икъа дийца а дийца тIаккха дицдолийт, лерраг1а лелабец къахьегама дисциплина чIоагIъяра болх. ХIаьта тамаш яц укхаза ялаташ чуэцара кийчо дика яьза хилар, хIанз а тоаеш я комбайнаш, нах ханнахьа балха тIа хилац.

Къахьегама дисциплина вай мехка лелаю болх беш бола нах ерригача коллективо голам баьккхача бакъахьа хеташ а ше ца кховеш хIаране къахьегаш а долча хьале. Партийни организацей декхар да хIара сага шийдекхараши бокъонаши йовзаргйолаш, социалистически къахьегама дисциплина дорзагIа ца воалаш лелаергйолаш, прогулаш ераш, малараш мелараш, социалистически доалахьенна гIакхувдараш ловргбоацаш хIара саг хьалкхевара тIаберзабаь кхетама болх дIабахьа.

Цхьайолча хана дисциплина телхаяра бахьанаш хьахул къахьегам лерттIа вIаштIехь ца баккхарах, ханнахьа болхлой эшача материалашца Iалаш ца барах. Из хул шоашта тIадилла гIулакх бехктокхам ца хеташ цхьаболчар лелададарах. Партийни организацеша кIоаргагIа техка деза къахьегама дисциплина телхаяра бахьанаш, мамогга хестабе, хьалдапа беза кььнала къахьегарчаш, хIаьта болх тесса лелаберашкара дукхагIа хьадеха деза.

Къахьегама дисциплина лакха йолаш нах хилийтара боккхача лоархIаме я производственни коллективаш. Къахьегама дисциплина толхаяь, къа кIезигагIа а хьегаш дукхагIа производствагара хьадаккха гIерта цхьаь цаI моттиг ца ловш дола хьал хьакхолла деза хIара коллективе.

Производственни планаши тIанйца социалистически декхараши кхоачаш а тIехккхоачаш а дергдолаш лерттIа вIаштIехьбаккха беза къахьегам.

Наьха ираз духьа

Дунен тIа мел долча хIамал дезагIа лоархIаш хиннад массаза а барт тар а машаре цхьана дахар а. Барт таро чIоагIду наха юкъера гIулакхаш, цар вахар иразегIа хулийт.

Дунен тIа эггара йоккхагIеи низ болашагIеи йолча шин паччахьалкхен — СССР-ан США-неи юкъе доттагIал тIехь леладу гIулакхаш укх тIеххьарча шерашка дегIадаххаро, цу мехкий кулгалхой каст-каста вIашагIа кхеташ дагабувлaро шеко йоацаш чIоагIдаьд советскии американскии халкъашта юкъера массе тайпара бувзамаш.

Тха совхоза механизатораша чIоагIа хьаллоаш партеи правительстваи арахьарчеи чурчеи политика никъ. Оаха чIоагIа теркам беш йийшай КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Л. И. Брежневеи Америка ВIашагIкхийттача Штатий Президента Р. Никсонаи юкъе хиннача переговорий хьакъехьара материалаш.

Уж исторически документаш дешаш дика хоалу дунен тIа машар Iалашбар духьа, наьха вахар иразе хилийтар духьа вай шин мехкий кулгалхошта карагIдийнна беркате гIулакхаш.

М. АЗИЕВ,
«Атагинский» совхоза комбайнер, моттигерча Совета депутат.

ЛЕНИНА ЦIИ ДАГАКХОАБАШ

Селхан Кирова цIерагIча культураи салаIареи парке хилар комсомола В. И. Ленина цIи енна 50 шу дизара хетадаь дола цIей.

ДIа-хьа мел хьежача хьалтеха доахк хозача басаращца кийчдаь лозунгаш, стендаш, плакаташ.

18 сахьат даьлча комсомола Ленина цIи енна 50 шу дизара хетаяьча собране гулбелар кагирхой.

Комсомола Ленина цIи енна 50 шу дизара хетаяь доклад йир ВЛКСМ обкома секретара В. С. Калинина.

Цига къамаьл дир комсомола ветерана А. А. Саламова, Н. И. Ведерникова, кхычар.

Собране дакъа а лоацаш къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. О. Бузуртанова.

Комсомола Ленина цIи енна 50 шу дизара цIей хиннача вIашагIкхийттараша тIанйцар республика берригача кагирхошка дола кхайкарал.

Бийса тIехьа яххалца хьахозаш дар кагийча нахен мехкарашеи шоай Даьхе, парти, комсомол хестаеш доаха иллеш, цар ду тайп-тайпара халхараш, кинотеатрашка гойташ дар кагирхоех дола кинофильмаш.

Ялаташ чуэцага сиздаь Грозненски районе эггара боккхагIа болча боахаме —«Грозненский шурий» совхозе. 19 комбайн я укхаза мукх хьокхаш. ХIара агрегато дика болх бу. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара чуэц 22—23 центнер мукх, планагIа 19 центнер йолча.

Комбайнераштa юкъе яьржача социалистически яхье хьалхле лелаю совхоза толашагIа болча комбайнераша Ужуков Оалхазареи Кагерманов Сайдеи. Шоай балха нормаш цар кхоачашъю 140—150 процент.

СУРТА ТIА: мукх чуэцаш ба.
Х. ЖАПАРОВА сурт.

ЯЛАТ ЧУЭЦА КИЙЧБЕННАБ

Пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера хьувкъама соахка гурахьа дIайийна ка бола культураш 11 эзар совгIа гектар я Назрановски района совхозашка. Дика кийчдаьча лаьтта дIадийна ялат цхьатарa тIадаьнна кхачаш латт.

Донской механизаторий тIахьехам хьал а лоацаш из дерригa ялат лоацщача ханен ца дойташи чуэцара дерригa низаш оарцагIдаьхад наьсархоша.

Районе ялат чуэца 69 комбайн, 16 жатка я. Из ерригa техника тоаяь кийча латт. Царех 40 комбайн Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхозе, Надтеречни района боахамашка, республика кхыча боахамашка новкъосталa хьожаяь ялат чуэцаш я. Цу боахамаша тхона йоахкийтаргья ужжал комбайнаш. Цо торо хулийтаргья ялат сихагIа чуэца. ХIана аьлча тхоай низах иазал ялат хьаккхари ардари къаьста долаш чуэцаш хилча дукха низ хургбар комбайна.

Ерригa юрта боахама техника цIи па ялийтара эшаш мел долчунца Iалашъяьй. Района боахамашка хIара комбайна тIа болх беш хургва комбайнери помощники. Цхьабакъда, «Экажевский» совхозе йоакхо яьяц комбайнаш шин комбайнераца Iалашбара. Ден сердалагIа болх бе цхьан комбайнера хала хургда.

Керда ялат тIаэцаргдола хьатташ, складаш ханнахьа тоаяьй района боахамаша. Боккха теркам тIабахийта кхоачашдир из лоархIамера гIулакх совхоз - техникума специалисташа.

Ялат чуэцара мишта кийчо яьй хьожаш хиннача районни комиссе белгалдаьккхар цу совхозо дика кийчо яь хилар.

Хьалхxе овттаяь могаяьй ялат чуэцащ комбайнаш, машинаш дIа-хьа леларгйола маршруташ, балха планаш. ХIара бригадага дIакхачийтай уж, хIара комбайнера, шофера дIайовзийтай.

Механизаторий, ялат чуэцаш дакъа лоацарий вахара хьалаш дика хилийтара йоакхо яьй совхозий кулгалхоша. Кхашкара станаш ханнахьа ремонт яь кIираш теха кийчъяьй. БIайха кхача кийчбеш кхашка дIа-хьа увза кухнеш хургья болх беш. «Назрановский» совхоза хIара стане душевой оттаяьй.

Кердача хьувкъама ялат кхашкара хьатта кхоачаргда таразаш тIа гIолла чаккхдоаккхаш. «Экажевский» совхозагара дIа мел иккхача боахамашка таразаш тоадаь кийча да. Цу совхозе хIанз цхьаккха бахьан доацаш тIехьадоах уж балхаш.

Укх шера ялат чуэцара балхаш дIадахьарца цхьана нийслагIча пятилетка тIеххьарча шера хьувкъама лард йиллилга дIадахьа лерхI района механизатораша.

Района боахамашка вIашагIъеххай комбайнаш чаккхьянна кхаш чах мукъадахара, оахам дара, культураш дIаера лаьрххIа йола отрядаш.

Тха боахамашка дукха оасар долаш цхьайола участкаш нийслу. Ца дойташ чуэцара ялат жаткашца хьакха касарах Iо а дуллаш арда лаьрхIад оаха.

Къаьстта боккха теркам тIабохийт боахамий специалисташа фуна йийнача участкашта. Цу кхашкара 2500 гектар ялат дика да. Из эггара хьалха чуэцаргда.

Кхашкарча станашка дика вIаштIехьъяьккхай гойтара агитаци. Хадданза лоаттадергда керда газеташ, журналаш.

Пятилетка нйслагIча, къоастамбеча шера ялати кхыйола лаьтттанцара йоала продукташи дукхагIа йоахилгеи кийчъелгеи алсамдаккхара, ерригa уйла тIаяхийта ялат хьокха ха хьатIакхачарга хьежаш ба тха района боахамашкара механизатораш.

С. САГОВ.
Назрановски райисполкома юрта боахама управлене начальник.

ЛОАЛАХОШКАРА IОМАЛЕ

РЕЙД

ДIадахача шера гурахьа 1250 гектара тIа ялат дIадийра Надтеречни района «Знаменский» совхоза кхаш леладераша.

БархIагIча июле ялат чуэца доладир боахаме Из болх бе 11 комбайн араяьлар кхай тIа. Царех шиъ Назрановски района «Экажевский» совхозера ялат чуда знаменцашта новкъостал де баьхкача комбайнераша Дзейтов Мухтареи Сапралиев Абубакареи лелаеш я.

Тхо кхай тIа кхаьчача хана ялат чуэцаш итт комбайн яр болх беш. «Нива» яха цаI тоаеш латтар.

Хьакхари ардари цхьана долаш чуэц ялат. Сиха бу болх комбайнераша.

Комбайнаш кIа чуэцаш яьхача лерагIа долх тхо. БIаь метр гаргга никъ бича арданза биса ткъаь ялхайтта кIи ка корабир тхона. ЦIена чуэц ялат механизатораша.

Тхона гаьна йоацщаш ЦIе вымпел а йоаллаш комбайн соц. Из лелаеш ва ялат чуэцараштa юкъе яьржача яхье хьалхле лелаю механизатор Эдилсултанов Мусайп.

—Мел ялат арда дезаш ва хьо сменагIа? — хетт оаха Мусайпага.

— Барайтта тонн гаргга, хIаьта кхы а нийсагIа аьлча— 17,2 тонн, — жоп лу механизатора.

— ХIаьта сменагIа мел арда кхоаву хьо?

—Сменаш а ца лоархIаш Iуйрийна са тессача денз боад къовлабаллалца болх бу хIара комбайнера. Цу юкъа юкъера лаьрхIача 30 тонн ялат оард аз.

Мусайп дIавахача хIара комбайнеро баь болх дIаязбеча графика тIа хьож тхо. Дийнахьа юкъера лаьрхIача 35 тонн ялат оард сий долча механизаторо. Цул дукха тIехьа ца бусаш къахьег цун эIамагIа волча вошас Вахас, Дзейтов Мухтара, Сапралиев Абубакара. Ший норма кхоачаш ца еш цхьа комбайнер вац. Иштта дика къахьег кхай тIара хьатта ялат дIакхухьаш болча шофераша а. ХIаьта тамаш а яц. Дика вIаштIехьдаьхад ялат чуэцаш боахкача наьха балха хьалаш. ХIара комбайнера комбинезон, бIаргсаьнаш деннад. Делкъийга кхай тIа мах боацаш кхача лу механизатораштa.

Боккха теркам тIабахийтаб ялат чуэцараштa юкъе социалистически ях лелаяра, наьха балхацара материальнии моральнии безам совбаккхара. Иштта, социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхача комбайнера, шофера карара кара тела ЦIе вымпел лу, цар сийна хьатта ЦIе байракх айю. ХIаьта цIена болх а беш шоай норма 200 процент совгIа кхоачашъеча комбайнераи шофераи итт-итт сом, 150 процент совгIа кхоачашъераштa — пхипа сом ахчан премеш лу хIара дийнахьа.

Боккха болх чаккхбоакх совхоза халкъа тIахьожама комитета викалаша кулга цIена боацача нахах ялат лорадеш. Ялат чуэцача кхай тIа, цигара хьатта бодача новкъа халкъа тIахьожама комитета посташ я. Цига тIахьожам лоаттабу нах дукхагIбараш коммунисташ ба. Совхозерча халкъа тIахьожамхошта болх бе доккха новкъостал ду Грознера баьхкача уполномоченнеша А. А. Мартыновеи С. Л. Сергеевеи.

— ХIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 150 гектара тIара кIа чуэц оаха, — йоах А. Батукаева. — ПланагIа итт дийнахьа гурахьа дийна ялат чуда дезаш да тхо. Цхьабакъда хIанз санна дика механизатораша дIахо а къахьеге лаьрхIача ханал ши ди хьалха, 15 июль тIакхоачаш дерригa ялат чудена доврга тхо. Цул тIехьагIа гурахьа дийна ялат чуэца «Озерный» совхоза новкъостал дергда.

«Знаменский» совхоза лоаллаха уллача «Озерный» совхоза хьатта долх тхо. Делкъийга сахьат даьнна ха я. Столове хIама кхалла баьхка совхоза дукха болхлой ба. Совхоза керттера агроном Джантемиров Адлан лох оаха. Тхо ялат чуэцача дигар а хIаьта гурахьа йийна культураш чуэцара болх мишта вIаштIехьбаьккхаб дувцар а дех оах Адлангара.

Укх шера 1985 гектара тIара гурахьа дийна кIан 124 гектара тIара мукхи чуэца дезаш ба озерцаш. Из болх бара цхьайтта шоай комбайн кийчъяьй. Цул совгIа ялат чуэца новкъостал дара «Экажевский» совхозера ена кхы а йиъ комбайн я.

Ялат чуэцача кхай тIа кхоач тхо. Комбайнаш цхьан метте дIа а оттаяь хIама дуаш бар механизатораш. Совхоза дикагIволча комбайнераца Эльбиев Геланеца къамаьл ду оаха.

— СменагIа мел ялат аьрда чуда дезаш ва хьо? — хетт оаха Геланега.

Цу хаттара жоп дала могаш вац Гелани. Хац цунна ше мел ялат чуэца дезаш ва сменагIа. ДIайовзийтаяц совхоза кулгалхоша комбайнераштa цар балха нормаш. Комбайнеро сменагIа мел болх бе беза башха дика ховш вац кхоалагIча отделене агроном Эльбазуров Мурду а. Новкъостал ду Джантемиров Адлано. Комбайнер сменагIа, хьакхари ардари цхьана долаш чуэцаш 11,6 гектара тIара ялат чуэца дезаш ва.

Цу гIулакхо хьахьекхар ялат чуэца доладалехьа комбайнераш, шофераш къаьстта гул а баь царца совхоза кулгалхоша къамаьл даь ца хилар.

— Ялат чуэца доладале цига болх бергбола берригa нах гул а баь йийлла партийни собрани хилар совхозе, — йоах Адлана. — Цхьабакъда механизаторашца къаьстта собрани яь хиннаяц. Бакъдар аьлча цу хана со цамогаш а уллар.

— Комбайнераша мел цIена ялат чуэц хьажа долх тхо.Ког дIа мел баьккхача арданза биса кIи ка корабоагIар тхона. Цхьайолча моттигашка чу ца эцаш дитача кIина, къайлладахьара ча тIа а теха, бIарчча гIейнаш корадоагIа. Лакха хьокх кIа а.

— Малав укхаза болх беш вар? Хьона бIаргабайнабеций ер болх? — хетт Адлана цу участке кIа чуэцарах бехктокхаме волча Эльбазуров Мурдуга.

Техкача гучадоал из болх баьр «Экажевский» совхозера новкъостал де вена Аушев волга.

Бункер кIих йизача сеца латташ цхьа-ха яккха езаш хул механизатораш. КIезига я ялат дIакхухьаш йола машинаш. Цхьайтта комбайнагара ялат дIакхухьаш йиъ машина мара яц. Уж ерригаш а совхоза я.

— Новкъостал дара промышленни предприятешкара, кхыча моттигашкара машинаш яхкийтаеций шоана? — хетт оаха.

— ХIанзалца хинна-м яц. Цхьабакъда заявка-м яьй мотт сона, — йоах Адлана.

«Знаменский» совхозе ялат дIакхухьаш хиннa ерригa машинаш кхыча предприятешкара яьхка яр. Уж кхоабаьб машинашта заявка яла, хIаьта озерцаш кхоабаьбац. Бехк хьанаб? — «Озерный» совхоза кулгалхой ба.

Кхай тIа долаш сахьат совгIа ха яьккхар оаха. Цхьабакъда, керттера агрономи отделене агрономи воацар кулгалхоех кхы цхьаккха саг вацзар кхай тIа комбайнераша мишта болх бу, царна фу эш хьажа. ХIаьта «Знаменский» совхоза директор Iуйрийна денз боад къовлабаллалца мичахьа, хьанна фу эш хьежаш лел.

Ялат чуэцача тIахьожам лоаттабе совхоза халкъа тIахьожама комитета, кулгалхошта новкъостал де Грознера вайта виъ саг ва «Озерный» совхозе. Цхьабакъда царех цаI бIаргавайнзар тхона кхай тIа.

Ялат чуэцара болх шоай лоалахоша мишта вIаштIехьбаьккхаб хьажа беза «Озерный» совхоза кулгалхой.

А. ДЕЛЬМУХАНОВ,
ВЛКСМ Надтеречни райкома болхло.

М. ХАЛАДОВ,
«Знаменский» совхоза керттера механик.

М. ХАМАТХАНОВ,
тха спец. корр.

ХАЛКЪО ХЕРЖАР

Карабулакски химически реагентий завода пехашта юкъе йоккхагIчарех цаI я Жидков Виктор Александрович керте латтача технологически цеха коллектив. Цига цхьа дезал санна барттайна шоайла чIоагIа безаме, тIера болаш къахьегаш ба эрсий, нохчий, гIалгIай, украинцаш, кхыча къамех бола нах. Коллектива сий — са сий яхача девзаш гIа къахьегаш ва царех хIаравар. Иштта къахьегарах товарни продукци арахецара хьалхарча ах шера план ханал ткъаьх ди хьалха кхоачаш а яь, планал совгIа арахийцар цар дукккхача маьхера продукци. Иштта къахьегача коллектива сийдола членаи массанена вовзаши, лоархIаши ва воккхагIвола аппаратчик Храмов Петр Викторович.

Ше везаволийтаргволаш дика оамалаш дукха йоахк цун дегIах. Царех керттердар да ше къахьегаш волча производствах из дог лазаш хилар, хьинар кхо ца деш къахьегаш вола башха дика производственник, общественник, тешаме новкъост из хилар. Цеха къулба оал болхлоша операторех. Цу чу дIачуваьлча гуш я цеха беш бола болх хьахьокхаш йола дукха прибораш. Царна тIаводаш, хьовзам хилар кхерам болаш моттиг йий хьожаш, цу прибораша хьахьокхар бокъонца зем а баьккхе вахтови журнала тIа дIаяздеш ва юкъерча дегIара, безаме еланна юхь йола эIамсаг Петр Викторович. Нагахьа санна прибораша хьахьокхар эIамига хинна а нокъзара долаш моттиг нийсъелча цу приборашка фе хьежалаш аппаратчикашка а аьле сиха цехашкарча оборудоване балхага хьажа вода. Хиннар фуд ца ховш моттиг нийсъелча цох лаьца сиха хоам бу цеха мастерашка, кулгалхошка, хила тарлуш хинна хьовзам ца хулийташ бусийт.

— Кхо шу дизад аз укх заводе къахьега, цу юкъа аппаратчика балхах дика кхийттай со, — аьлар Меденцева Валентина Дмитриевнас. Сона сай професси езаялийтар, цох со кхетаяр, халонаш эшае Iомаяьр ва соца цхьана къахьегаш вола воккхагIвола аппаратчик, са хьехархо Храмов Петр Викторович, яхаш дувц цох Валентинас. Иштта цох дIайха дешаш оалаш, цунна баркал яхаш дукха болхлой ба цехе къахьегаш.

МоллагIча цехе дIадоладеш дола дика гIулакх хьалхарчарца хьаллоацарехи из толамца чакхдаккхара хьинаре къахьегарехи ва Храмов. Ер са декхар да, хIаьта из хьа декхар да аьнна болх дIа-хьа тетташ оамал яц цун. Цехе беш бола болх. ший участке из беце а, массане юкъара гIулакх лоархI цо. Цхьан дийнахьа из болх беш волча участке а доацаш кхыча участке балха тIа хьовзам хилар кхерам болаш гIулакх эттар. Шийца массеха саг а ваьккха сиха цу гIулакха оарцагIваьлар Петр Викторович. Хьаэцаргда вай цхьаькха масал а. Заводерча болхлочун Павлов Валентин Алексеевича йиIиг хала цамогаш а хинна больнице йихьар, цунна дукха цIий эшаш хиларах больницера хоам кхаьчар заводе. Цу гIулакха эггара хьалхарчарца оарцагIваьлар воккхагIвола аппаратчик Храмов а. Уахочуи эшача группах дола цIий далара оарцагIбаьхар цо болхлой. Эрсий, гIалгIай, кхыча къамех бола болхлой бар шоай новкъоста хало тIакхаьчача хана цIий дала оарцагIбаьннараш. Иштта барттайна я болхлой коллектив, шийна хало хулар аьнна эшачоа гIо де кийча ва Петр Викторович а. Уж оамалаш йолаш из хиларах ханна къона вале а массане чIоагIа лоархIаши сийдеши ва Храмов.

Ший болх дика ховш хиларах кхоачамбаь Iеш оамал яц цун. Завод болх бе йолаелча денз цига къахьегаш волча цо массех професси караерзаяьй. Дика кхет Петр Викторович КИП-а слесара балхах а. Тхо цига нийсденнача дийнахьа контрольно - измерительни приборашка хьожаш волча слесара Стародубцев Владимир Валентиновича новкъостал деш вар из ший болх бешшехьа а.

— Тха дикагIвола гIонча ва Петр Викторович, хIана аьлча цо дукха новкъостал ду тхона, цудухьа Храмова болх беча участке ва чIоагIа раьза хул КИП-а моллагIвола слесарь,— аьлар Владимир Валентиновича.

Грозненски профессионально-технически училище чакх а яьккха завод болх бе йолаеннача хьалхарча деношка технологически слесарь волаш цига къахьега волавелар Петя, иштта оалар цунах берашха кхийна эIамсаг хиларах тарра. ХIама хара, производство кIоаргагIа йовзара тIакхувча къонача специалиста массехк шу доаллашехьа толамца караерзайир аппаратчика говзал, тIа-тIа говзал лакх а еш иштта Iомайир воккхагIволча аппаратчика говзал. Ше хьинаре къахьегаш воллашехьа сайрийнарча школе деша а ухаш дикен тIехдикен чакхъяьккхар юкъера школа. Ше дIа мел кхаьчача участке хьинаре къахьегаши хьокхам телаши хиларах 1964 шера ВЛКСМ членалла дIанйцар Петр Викторович. Цу цIеро шийгара дукхагIа дIадехилга кхетадора къонача специалиста. Цулухьа кхы тIа а хьинарегIа къахьега, общественни балха тIа дикагIа дакъа лаца волавелар. Профсоюза завкома, халкъа тIахьожама группа члена декхараш дизан цIенен кхоачашду Петр Викторовича. Смена группкомсорг а ва. Смена комсомольцаштен кагирхоштен чIоагIа дукха а веза шоай вожак.

Пятилетка диълагIа, къоастамбу шу ший вахаре эггара бочагIа хьамсарагIа лоархI Храмова. Укх шера дIанйцав КПСС члена кандидаталла, СССР Лакхехьарча Совета депутаталла хержав, дукха ха йоацщаш саг а йоалаяь керда вахар диллад.

Къонача специалиста хьабена къахьегама никъ бIаьха беце а сийдолаш ба. Цунна тешал ду цун къахьегам белгалбоахаш тийннача совгIаташа. Укх шера ший сийлен къахьегама никъ дIахо а хьош социалистически яхье хьалха латташ ва Храмов Петр Викторович.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: воккхагIвола аппаратчик П. Храмов.
И. ПЛИЕВА сурт.

СОВЕТСКО-СОМАЛИЙСКИ ДОКУМЕНТАШТА КУЛГАШ ЯЗДАР

МОГАДИШОВО, 11 июнь. (ТАСС спец. корр.). Тахан укхаза халкъа Дворец СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Н. В. Подгорнеи Сомалийски Демократически Республика Лакхехьарча революционни совета Президента инарала Мохамед Саид Барреи кулгаш яздир Советски Социалистически Республикай Союзаи Сомалийски Демократически Республиканеи юкъе доттагIалеи цхьана гIулакхаш леладареи хьакъехьарча Договора. ХIаьта иштта йийша а йийца тIанйцар советско - сомалийски коммюнике.

Договора кулгаш яздеш цига бар: советски оагIонгахьара СССР Министрий Совета Председатела заместитель И. В. Архипов, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра хьалхара заместитель В. В. Кузнецов, СССР оборона министра хьалхара заместитель эскара инарал С. Л. Соколов, СДР-ра СССР посол А. С. Пасютин, кхыбола официальни нах;

сомалийски оагIонгахьара — Лакхехьарча революционни совета вице - президент, оборона паччахьалкхен секретарь Мохамед Али Самантар, Лакхехьарча революционни совета член Абдулкадир Хаджи Мохамед, паччахьалкхен секретараш: кхыча мехкашца дола гIулакхий — Омар Артех Галиб, планированеи координацеи —Ибрагим Мейгаг Саматер, арахьарча торговле — Мохамед Варсама Али, минеральнии хинии ресурсай — Мохамед Бурале Исмаил, юрта боахама — Омар Салах, промышленноста—Абди Касим Салад, СССР-ра СДР посол Ахмед Мохамед Аден.

Иштта кулгаш яздир 1961 шера 2 июнерча экономически технически гIулакхаш цхьана леладарах яьча соглашенена моагIача протокола. Протокола кулгаш яздир СССР Министрий Совета Председатела заместитела И. В. Архиповеи ВРС СДР вице-президента Мохамед Али Самантареи.

НОВ. Л. И. БРЕЖНЕВА ПОЛЬШЕ ЕРГЙОЛЧА ВИЗИТАХ

ПОРП Центральни Комитето, ПНР Паччахьалкхен советои Министрий Советои вехара КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Л. И. Брежнев Польски Халкъа Республике гIоргва (Польша юхахьахинна 30 шу дизара хетадаьча цIейна юкъе дакъа лаца.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ИДЕЙНИ БОАРАМ ЛАКХБАРА

ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАРА ШЕРА ИТОГЕХ

Грозненски городской партийни организаце дIадахача дешара шера боккха болх баьб партийни, комсомольски, экономически дешара система организаци йоаш, цуй эффективность лакхъеш, къахьегамхой общественни сакъетам, коммунизм хьалъяра деккараш кхоачашдеча дуккагIа а дикагIа а къахьега безам хургбола пар уйла кIоаргьеш. Цу балха ларде латтар ленински теоретически тIехьале, парте XXIV съезда материалаш, КПСС ЦК декабрьски (1973 ш.) Пленума решенеш, партега, советски халкъага КПСС ЦК аль Ккайнарал, новкъоста Л. И. Брежнева Алма-Ате даь къамаьл. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Х-чеи XIII-чеи пленумий решенеш, 9 пятилетка вазданеш кхоачашъеш партеи халкъон беш бола практически болх къахьегамхошка дIабованийтар. Цу балхо дика гIо дир боахама балха тIа толамаш дахийтара. Пятилетка кхоалагIча шера план городерча къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашйир, планал совгIа 11,6 миллион сома маьха продукци яьккхар, 1974 шера ицан 100,3 процент кхоачашйир.

Политически дешара системе коммунисташеи парте боацарашеи марксистско-ленински революционни теори кIоаргагIа а пайда дуккагIа барг болаш а Iомаяра дуккха хIама даьд дIадахача дешара шера партийни организацеша.

Партийни дешара ерригача формашка чулаьца вар веррига а 30 эзар совгIа саг, царех 22 эзар коммунист а волаш. Комсомольски дешара системе дешаш хилар 2865 саг, хIаьта партийни дешара системе лешаш хилар 2596 вIамсаги йоIи.

Юххьанцарча политшколашка кIоаргга Iомайир В. И. Ленина биографи, политически экономически анаией лардаш, производства социалистически способа экономически законаш, производство вIаштIехьъяккхара теории практикеи.

ВIарччача дешара шера беркате а творчески а болх бир политшколай кулгалхоша Меданика (КавНИИ), Б. Н. Мехедова (бурув тохара балкий Старопромысловски управлени), А. Д. Горепекина («Старогрознефть» НГДУ), В. А. Салгереева («Грознефтехимремонтстрой» трест), кхы дуккхачар.

Занятешка пропагандисташа кIоаргга дIадовзийтар экономически законаш, категореш, социалистически обществе хула экономически процессаш, цар формаш, теоретически положенеш айхха ювзар къахьегача коллектива практически гIулакхашца. Керда материал хьехаш пропагандисташеи из Iомаеча дешабагIарашеи кертера теркам тIабохийтар общественни производства кертерча факторашта — къахьегама овсарле лакхъяра дешаца, продукци дикагIа арахецараи цунга дIадодар лохдараи.

Къахьегамхой Iилма мировоззрени хьахилара лоархIаме моттиг лоац марксизма-ленинизма лардий школаша. Уж кхо бIаь совгIа яр, 6 эзар гаргга саг деша а вагIаш, царех 4741 коммунисти 176 комсомолеци вар.

Марксизма-ленинизма составной доакъош Iомадеш боккха теркам тIабохийтар революционни теори, В. И. Ленина произведенеш Iомаяра. Дуккхача пропагандисташа дешабагIарий безам тIабахийтар уж конспекташ а уттаеш Iомаяра, мехка чухьа дунен халкъашта юкъе кулача явленештеи событештеи марксистско-ленински анализ яра методаш Iомаяра.

ДIадахача шерашка а санна, дикка дуккхача коммунисташеи парте боацарашеи шоай идейно-теоретически боарам лакхбир партийни дешара лакхерча звене. Кадраш политически чIоагIъяра керттера форма я из. Теоретически проблемнии семинарашка, дешара лаккерча заведенешка, индивидуальни планаш йолаш дешаш хилар 15 эзар саг. Уж керттерча даькъе творчески интеллигенци я, дораш, хьехархой ба. Царна лекцеш йийшар Грозненски мехкдаьтта институтеи Нохч-ГIалгIай пачхьалкхеи университетеи бокхагIболча преподавателаша общественни Iилмай кафедрай кандидаташеи доктораши Н. А. Гудькос, С. М. Джугурьянца, К. И. Ефанова, С. О. Зоева, Г. А. Габисова, кхычар.

Семинарски группашка дешабагIараша кIоаргга Iомабир марксистско-ленински хьехам, дикка новкъостал дир партийни организацешта коллективашка кхетама болх бара. Царех дуккхачар болхлой коллективашта хьалхашка а бахача наха юкъе а КПСС-еи Советски пачхьалкхени чурчеи арахьарчеи политиках беседаш, докладаш яьй, лекцеш йийшай.

Кадраш идейни чIоагIъяра лоархIаме звено я парте Грозненски горкомера марксизма-ленинизма университет. Цун кхаь факультете дешаш хилар 1116 саг.

Укх тIеххьарча кхаь шера цига дийша вальнав 1000 саг. Царех дукха ба партийни организацешка пропагандисташ, лектораш, докладчикаш, политинформатораш болаш. Из болх дика булу царга. Царех ба горпищеторга отдела начальник Н. А. Коваленко, № 14 йолча юкъерча школа директор А. С. Аленевская, № 1 йолча поликлиника лор И. П. Белогорцев, кхыбараш.

ДIадахача шера цу университета атеистически отделене дешабагIараша шоай коллективашка атеистически темаех йола лекцеш йийшар, масала Р. Алероевас, В. Сайдаева, М. Мержоева, М. Магомадова, кхычар.

Парте городской районнии комитеташа боккха теркам тIабахийтар кагирхошта политически дешар хьехара. Цу дешара кружокашкеи семинарашкеи дешаш хилар 5461 саг, ХIаьта царех 63 процент бараш типовой программаш йолаш Iомайир экономически теории КПСС экономически политикеи.

Предприятеш дуккхача партийнии профсоюзнии организацеша, кулгалхоша дика вIаштIехьдаьккхар къахьегамхошта экономически дешар хьехилга, занятеш яра дикк хьалаш хьадир, масала Грозненски химкомбинат, В. И. Ленина цIерагIйола мехкдаьтта чакхдоаха завод, «Красный молот» завод, кхыраш.

ХIанз городской партийни организаце хьахинная пропагандистски кадрай дика отряд. Цунна юкъе ва 2799 саг.

Городской партийни организаце цхьабола болх бир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Х-чеи XIII-чеи пленумий решенеш кхоачашъеш. 5 эзар сагага кхоачаш нах юкъе а болаш 200 совгIа семинарски группа яр из болх беш. Цига Iомадир «Къаммий деша хьалхера марксистско-ленински программаш из СССР-а кхоачашъяра», «Материалистически мировоззрени [illegible]», «Пролетарски интернационализмах бола марксистско-ленински хьехамаш вай заманъяха а кхыдола а дешаш. Цу тематикагIа лекцеш йийшар нохчийн гIалгIайн интеллигенцех болча наха, масала, Х.-М. Б. Котиков (Картонажни фабрика), Х. И. Экажев («Чечингазстрой» трест), Ю. С. Самхадов («Росбакалея» база), кхыбараш.

Из деррига дика хIама карагIдаьнадале а, кхоачамбоацараш а хилар. Масала, молкомбината, № 3 йолча пассажирски автотранспортни предприяте, «Художник» фабрике, «Центрспецстрой» тресте, кхычахьа занятеш яьй идейно-теоретически боарам лоха болаш, нах кIезига хьаухаш, формально.

ХьатIадоагIача дешара шера партийни комитеташа, юххьанцарча партийни, комсомольски, профсоюзни организацеша, предприятеш кулгалхоша, пропагандисташа доллае хIама де деза занятеш лакхача идейни боараме хилийтара, нах хьаахийтара. ХIаьта политически дешара кабинеташа пропагандиста мел эшар лоаттаде деза цо шийн декхар дизза кхоачашдергдолаш.

Ахкан хана болх беш хургья пропагандистий городскойи республиканскии курсаш а семинараш а. Политически дешара ерригача системе керттера теркам тIабахийта беза ийслагIа пятилетка толамца кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбахара.

П. РЕЗНИКОВ,
КПСС Грозненски горкома пропагандеи агитацеи отдела заведующи.

ДIАЯХАЧА ЗАМАХ ЮХЕДИСАЧА ВОЧА ГIУЛАКХАШТА ДУХЬАЛА

ВАХАРЕ НОВКЪАДАРАШ ДIАДАХАРА

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Х-чу пленума решенешка хьажжа бахача наха юкъе хьалбола кхетама болх баьб тха юрта Совето, цун депутаташа.

Тха Совета юкъейоагIа Аьлте-Юрти Дошлакъе-Юрти. Гражданий сходе хержар дIаяхача замах юхедисача воча гIулакккашта духьала къовсам лоаттабара йола ши комисси, хIаранена юкъе 25 саг а волаш. Дошлакъе-Юртарча комиссе председатель Чемурзиев ИсмаIал ва, хIаьта Аьлте-Юрта—Албогачиев Бексолта.

ДIаяхача замах юхедисача воча гIулакхех да хIанз а нихавболча, тIехьабисача наха йийхача йоIах урдув доаккхаш а, луш а хилар, шийна ца везача сагага йоI маьре яхийтар, кхелета йийIигаш маьре ахийтар, кхалсага бокъонаш телхаяр.

Юрта йоI йийха моттиг [illegible] урдув юкъе ца доаккхаш, советски законо маьхкара регистраци яь саг маьре яхийта езараш.

Даьнел намий ца ховш шийна везача зIамигача сагага Гамурзиев Русланага маьре яхар Колоева Лейла. Сайца активисташ ЧемурзиевгIар Махьмади Исроэлали, Богатырев Мухтари ийца, цу йиIий даьна наIарга дахар тхо. ДIакхетабир йиIий дай урдув ца доаккхаш цунах гаргало е езаш хилар. Тха хьехам дика дIайийцар Орджоникидзевская станице вахача Колоев Адама. Баркал аьлар тхона цо. Иштта гIулакх хилар Эсмурзиева Роза Гайсанов Ахьмада Iийсайга маьре яхача а.

Каст-каста кхалнаьха бокъонаш телхаеш моттигаш я нийслу. Раьза йоацаше а шийн йоI Iайшег Наьсар-Керте вахача А. Марзиевага дIаелар Албогачиева Розас. Кхалнаха юкъе беча балха Совета председатель Хаштырова Фатима йолаш тхо юкъедалар цу гIулакха. Мукъаьнкхар Iайшег «Электроинструмент» заводе балха а яхийтар, квартира а елар цуна. Шийн йоIа кхерам тIатесса йоаделар нана. ТIакха юрта Совете тIа а йийха, къамаьл дир цуица. ЙоIа тIакхуьлга дутаргдолаш цуагара кхьахат даьккхар, цул кони милице райотделе начальникага дIаделар.

Хаштыров Хьасана Махьмада саг йоалаьча байнарашкара «хвал ховш» йола Пия шIи йола цхьа кхалсаг я авина хезар. Хаштырова Фатима а йоазав цига дахар тхо. Саг йоалаьча виIий наьнаца Маккийца къамаьл хилар. Нах дIакхетабар «хIама» ховш ба яхараш къахьегамхой Iехабу, царгара хIама яккхара арабаьнна цхьа хилар, хIаьта Маккийга дIахийтар шай нисйиза советски законагIа регистраци а еллга. Маккас шийга яхар кховйиндергда аьнна доп дешадале а, цар дезалга хьожилга тIийиллар комиссе членашта.

ВIаьсти эгара дуккагIа юрта боахаме болх бе нах эшаташ бахе, ахча лаккхара болх беш хул цхьабараш. Царца нийслу цкъаза Советски Эскаре баха хэ тIакхаьча кагий нах а. Из чIоагIа новкъадоал шоай аргIанна уж эскаре гIулакх де дIабахийтара. Иштта тIабехача хана цIагIа боацаш хилар А. Цороев, Костоев ГIапура Башир, Мержоев Джамалдий Руслан. Уж балха бахача тIехьа телеграммаш яхьийтар цIабехаш, хаччахьа тIа ца боагIе уголовни бехктокхаме сзаргхилар дIа а хойташ. хIаьта дашкарен-ноаношкареи объяснительни запискаш даьхал.

Кхы цхьаькха тайпа оах я нийслу. Уж ба общественни боахама гIулакха сагота а боацаш, шоай боахамаш шердеш гIертараш, ца доагIа лаьтташ дIачу а лувцаш, цар тIара пайда ийбераш. Царна дуккхьал лира къовсам лоаттабу—хьадоах царгара совдола лаьтташ. Укх шера совхоза кулгалхоша цхьана оала соаногIа дIалийца лаьтташ хьаьльхар Даурбековгара, М.-Г. Бачаловгара, кхыбарашкара.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Х-ча пленума решенеша ма яххара дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашта духьала лира къовсам лоаттабаба тIа-тIа дуккхагIа оарцагIбувл тха комиссей членаш, депутаташ, активисташ.

М. ЦОЛОЕВ,
Гамурзиевски юрта совета исполкома председатель.

Туркмене йоккха моттиг дIалоац гIомараша. ГIомараш караерзаяр, уж сага гIулакхе оттаяр — Туркменски ССР Iилмай Академе гIомарий Института Iилмахой декхар. Специалисташа ландшафт, цун дийна хIамаши тIайолла растительности Iомаю. Къаьстта терко ю Каракумаш боахама гIулакха караерзаяра. Iилман лардаш вIаштIехьъяхара деша. Из декхар шоашта хьатIайицад ТССР АН Репетски песчано-пустынни станце болхлоша. Укхаза гаьнна Каракумашка, гIомарий заповедник хьайийлла. Цун доазон тIа моттигерча дика доацача хьалашца тарлой хьажа тахкара 70 тайпа совгIа гаьнаш дIаегIай. Репетске Iомадеш да гIомарий Iалама хьалаш, дIа-хьа хьовча гIомарашца къовсам лоаттабара лестамаш лех.

СУРТА ТIА: Репетски станце болхлой барханашта цхьан оагIорахьара съемкаш еш ба.

В. ЗЕЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

ТОЛАМАШ КХЫ А СОВДОАХАРГДА

Геологически чоалхане хьалашка доаккх Старогрозненски мехкдаьттахоша «Iаьржа дошув».

ИйслагIча пятилетка йиълагIча, къоастамбеча шера планал совгIа 15 эзар тонн мехкдаьтта даккха дош деннад старогрозненски мехкдаьттахоша. Укх шера хьалхарча бийтта 100 процент план кхоачашъе мара карагIдалаьзар царна.

Цхьабакъда, май бетта тIатеIIа къахьегар бахьан долаш планал совгIа 700 тонн мехкдаьтта даьккхар цу коллективо. ХIаьта, июнь бетта Даьхенга планал совгIа дIаккхачийтар 1600 тонн мехкдаьтта.

Тховй толамаш кхы а совдаха дага да тхо, яхаш дувц «Старогрознефть» НГДУ центральни инженерно - диспетчерски служба начальника декхараш кхоачашдеш волча Н. В. Климова, июль бетта, оаха лаьрхIачох планал совгIа 2500 тонн мехкдаьтта доаккхаргда.

Районни инженерно - технологически бит служба массаза а план кхоачашъю. Иштта, Ю. П. Пересунько начальник волча РИТС-4 укх шера июнь бетта 375 тонн планал совгIа мехкдаьтта даьккхар. РИТС-3 коллективо планал совгIа 200 тонн мехкдаьтта даьккхар.

Белгалдаккха доагIаш да, юххьанца мехкдаьтта кийчдеш из дIадохийташ болча инженераша-технологаша М. Атарщикова, А. Любимова, В. Петухова кулгалдеча службаша деррига мехкдаьтта лаккарча сортагIа мехкдаьтта чакхдоахача заводашка дIадохийташ хилар.

Дика къахьегаш ба укхаза оператор Багаев Салман, Набиулин Киян, Шамерзиев Иван, иштта кхыбараш.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

КЪОНАЧА ПУШКИНЦИЙ ТОЛАМАШ

Ялх дийнахьа Ленинграде болх беш хилар А. С. Пушкин вa 175 шу дизара хетаяь къоначa пушкинций Ерригроссийски слет. Из вIашагIтехаяр РСФСР дешара Министерство, Ленинградски горисполкомо, комсомола обкомо.

Слете дакъа лоацаш хилар 400 совгIа саг — Российски Федерацерча ерригача автономни республикай, краяй, областий викалаш. Цига бар шоллагIча республикански литературни конкурсе котбаьнна Нохч-ГIалгIайчен кагирхой а — Наьсарерча № 1 йолча юкъерча школа ийслагIча класса дешархо Арапханова Роза, Грозерча № 14 йолча юкъерча школа итталагIча класса дешархо Хачатурова Тамара, Наурерча школа-интерната дешархо Юсупова Яха, кхыбараш.

Наьсарерча цхьоалагIча юкъерча школа хьехархочо Макарова Галина Ивановнаси, хьехархой говзал лакхъяра института методиста Бакша Надежда Семеновнаси хьалхе лелаеш болча Нохч-ГIалгIай делегаташа дукха тоххама материал енаяр слете А. С. Пушкинен цун замахкойи кхолламах.

Слета доакъашхоша ладийгIар Iилмахой, моттигашкарча викалий итташ докладашка, къамаьлашка. Йоккхача теркаца ладийгIар массане а «Пушкин дешархой кхолламе» яхача деша хетаьча вай мехкахочун Арапханова Розай докладага. Цо дийцар Нохч-ГIалгIайчухь мишта белгалдаьккхар А. С. Пушкина 175 шу дизар, Наьсарен районе, республике мишта Iомабу, лоархI, дукхабеза поэта художественни кхоллам.

Массанена йоккха дегагIоз хилар Розас «Марша воагIалва Пушкин» яха ше язъяь стихаш йийшача. Цо уж йийшар чIоагIа дега салоIам болаш Державина къонача А. С. Пушкина иллешка ладийгIача Лицея зале.

Слетага кийчлуш дукха болх чаккхбаккхарах, кIоарга чулоацам болаш доклад ярах, сийлахь-воккхача поэта хетадаь стихаш яздарах хьалхарча степена дипломи маьхера совгIати делар Арапханова Розайна, ШоллагIча степена дипломи маьхера совгIати даьккхар Хачатурова Тамарас, Юсупова Яхийна делар маьхера совгIат.

ШоллагIча республиканскч конкурсе котбаьнначa цхьабараштa дешнад шоллагIчеи кхоалагIчеи степений дипломаш.

Нохч-ГIалгIайчен къонача пушкинаша дика толамаш даьхар А. С. Пушкина 175 шу дизара хетаьча Ерригроссийски слете. Шиъ хьалхарча степенеи, пхиъ шоллагIча степенеи, цаI кхоалагIча степенеи дипломаш даьхар вай мехкахоша.

Я. БУБНЕНКО,
тха штате воаца корреспондент.

МАРИЙСКИ КОМПЛЕКСАШ

Йошкар-Олана 12 километр дIахо хьалъяьй 800 бежана лаьрхIа Старо-Колински хьайбай комплекс. Механизмай новкъосталца доакъар кийчлу укхаза, из дIадеkъ, помещенеш цIенъю, доахан детт. Трудопроводага гIолла автоматически лине тIа кхоач шура. Цига из лутт, пастеризаци ю, шел а яльйте каьхата пакеташка чуйотт. ХIанз республике болх беш я 80 шуреи, дулхи, фуаши, тхан доаккха хьайбай комплексаш. ИйслагIа пятилетка чакхйоалаш 150 хургья уж. Хьайбай боахам промышленни лардa тIа баккхарах дувц АПН корреспондентага Марийски АССР Министрий Совета председатела Трофим Иосифович Горинова.

— Массехк шу хьалха, — дувц Трофим Иосифовича, — Марийски АССР шерра дIадоладир холдам бола тайпа продукци арахецара специализаци ергйола механизированни хьайбай комплексаш хьалъяра балхаш. Дуккхьала цхьаь дIадахача шера болх бе болаелар из тайпа 24 предприяти. Фу бахкало я цаь хьалха хиннача фермашца? Эггара хьалха производственни процессаш лаккхача боараме механизаци юкъейоалаь хиларца. Коа тIара оалхазараш леладеча, масала, деррига ду машинаша — балхазараштa доакъар, хий хьатIаккхухь, фуаш кулау, уж доархI, микроклимат Iалашъю, кIоригаш йоах. Цхьай оператора хIанзарча заман машинаца 15—20 эзар котама гIулакх ду.

Йоккхача механизированни юртбоахама предприятеша торо лу шура, дулх, фуаш доаккхилга, сиха алсамдаккха, продукцега дIадолар кIезигду. Промышленни лардa тIа яьккхача шурий экономически эффективноста дешаех лаьца нийсайоалц тIа арадаьнна «Семеновский» совхоза директора Социалистически Къахьегама Турпала Жилан Сергея даь тохкамаш Iалаьмате чIоагIа теркам тIаозаш да. Укхазарча юртбоахама института Iилмахой совето экономически Iилмай кандидат аха Iилман цIи елар цунна.

Укх тIеххьарча итт шера бIаь гектар кхай тIа лаьрхIача цу боахаме шура йоаккхилга бархIазза алсамдаьннад. Машинаш ецаре уж хьоккхамаш даха карагIдаргдацар.

Уж тайпа гIулаккхаш алхха «Семеновский» совхозе хинна Iац. Укх тIеххьарча бархI шера республике шура йоаккхилга кхоззa, дулх пхеззa, фуаш иттазза алсамдаьннад.

— **Марийски юрта вахаре керда фу юкъехьхухь комплексаша?**

— Комплексаша хийцад из керттердар да аьнна ала йиш я, хьайбаш леладерий къахьегама хьисап из индустриальни болхлочун къахьегама гарга а воалавеш. Фермера болх цIаккха хиннабац атта. Цхьан Iатто, масала, дийнахьа 50—60 килограмм моша доакъар дуъ. Хала дац лаьрхIа мел физически низ дIалу ферме доаханга хьожачо. Доакъар кийчдар, доахан деттилга, помещенеш цIенъелга — из беррига хала болх ба. ХIанз из машинай белаж тIа бижаб.

Колхозхой алхха халача къахьегамах мукъабаьха Iац комплексаш. Хьайбаш леладераш пхе ден къахьегама кIирага баьхаб, шин дийнахьа са а лоIаш. Болхлой помещенешка эшаш йола микроклимат лоаттаю, укхаза вIалла нийслаш температура хувцалуш моттигаш. Комплексашка хьайбаш леладераштa салаIара помещенеш кийчъяьй. Укхаза я телевизораш, радиоприемникаш, газеташ, книжкаш. Столовеш, буфеташ, лувча моттигаш я.

Хьайбай боахама производство вIашагIтохаро торо яьннай городской хьисале йоккха нах баха моттигаш хьалъе. Шин комплекса юккъе Кердачеи Къаьначеи Комино йоккха поселок хьалъяь йоалаш латт. Коммунальни гIулакхий боарамга даллача цуй квартираш городе йолзул эргаш яц. Квартирашка газ, дIайха хий, канализаци, центральни отоплени я. ХIаьта юххе — берий комбинат, школа, клуб, тикаш. Уж тайпа поселкаш хьахиннай кхыча моттигашка а. Нах гергара раьза а болаш хьаух гаьнарча юрташкара кердача цIеношка баха.

Советски Союза Коммунистически парте Программа тIа оттадаь керттера декхараш кхоачашде — промышленности юртбоахаман, юртан, городан юкъера эргалоизш дIаяха торо лу комплексаша.

— **Боккъала, дувцал, хьайбаш леладерий культурни боарам лакхбара мишта гIо ду комплексаша?**

— Техника соз дуккха хилаpo гIулакх деча нахагара дIалех цар шоай балха говзал лакхъелга. Республике хIанз комплексашка болх беш шин бIаь гаргга лаккхера образовани йола специалисташ ба. Уж ба зоотехникаш, ветеринарни лораш, инженераш. Цул совгIа, юрта профессионально-технически училища комплексашта лаьрхIа электрикаш, машинисташ, операторaш кийчбу.

Аз хьалха белгалдаьннай хьайбаш леладерий къахьегама хьисап хувцалларах. Физически кIезигагIа къахьег саго, из бахьан кIезигагIа кIаьдлу. Цул хIанз дуккагIа ха юсе шийн знанеш лакхъяра, дешара. КердагIа дола масал доаладергда аз. Дукха ха йоаццаш дипломашта защита я яь ветеринарши лораш хилар мар-сесагах Кропотовгlара Розахи Германахи. Доарна йолаш дукхьашха къахьега йолаелар Роза, хIаьта Герман Ново-Комински комплекса скотник вар. Уж тайпа масалаш кхы дуккха а да. Акланов Виктора, Ширшов Николая, Фомин Сергея, иштта кхыбараша производстве болх бешше а лаккхера юртбоахама образовани яьккхар. Хьайбай комплексашка дуккагIа дулаш латт студенташ-заочникаш. Бахьан чоалхане дац — комплексашка болх бе аха баьннаб кагирхой. Къона хьайбаш леладераш керттерча даькъе юкъерен чаккхъяннавa юкъерен образовани йолаш ба. ДуккагIа болх кагийнахи мехкарийи, балха баьхача вузашкен техникумашкен заочно дIахо деша болх.

ХIара шиназча дийнахь IуIрийна итт сахьат даьлча (цу хана хьайбаш деттара, помещенеш цIенъяра, доакъар дIадалара балхаш чакхдоал) телевизорашта хьалхашка хов скотникаш, Iаьсий леладераш, бежа Iуй, свинаркаш, доаркаш. Царна хьалхашка къамаьлаш деш хул Iилмахой, лораш, зоотехникаш, хьайбаш леладара опыт йола говзанчаш. Иштта чакхйоал хьайбаш леладерий республикански школа занятеш.

— **Мишта республика промышленни хьайбай боахам дIахо дегIаккхувлара планаш?**

— ХIанзале укх шера хьалъеш латт керда ткъаь итт лаккхача механизаце предприяти.

ТIехь тIадоагIача шерашка а хьалъергйолаш я уж. Керда комплексаш эргаш хургья производство шеръяларца, берригача къахьегама механизаци, специализаци ярца. Хьалъе лаьрхIад хьаккхарч кхоабаргйола ялх завод - автомат. Царех хIаране балха овсарле шера дулха 4,5 эзар тонн хургья. Хьалхарча заводо болх дIаболабергба тIадоагIача шера. Хьалъергья кроликаш, доахан а кхоабаргдола комплексаш. Волжска юххе хьалъеш латт птицефабрика, кIира цхьа миллион фуъ лургда цо.

ИйслагIа пятилетка чакхйоалаш республико луш йолча ерригача шурах ах комплексаша лургья, 98 процент хьаккхий дулх, бIаь процент фуаши, котамий тIарча оалхазарий дулхи.

Хьайбаш леладелга индустриальни база тIа даккхар хьайбаш дебарца нийслургда. ХIаьта цо, вайна ховчча бесса, дукха доакъар дIадехаргда. Эггара хьалха лаккхача концентрацех, хьаьнагIдар, машинащца чакхдаккха йиш йолаш дар а долаш. Укх гаргарча шин шера республике болх бе йолалургья 16 комбикормови предприяти, шиъ доакъара дрожжаш йоаккха заводи, белково - витаминни концентраташ кийчъю заводи.

ЗАХАРОВ Григорий,
АПН корреспондент.
Йошкар - Ола.

ДИКАГIА ЙОЛА ОПЫТ—МАССАНЕНА

КЕРДА НАЬКЪАШ ЛЕХАШ

Коммунистически парте шийн программа тIа, КПСС XXIV съезда решенеш тIа белгалдаьккхад чура резерваш тахкара дола керттера наькъаш лохилга. Цу даькъе керттерчарех цаI да керда техника, дикагIйола технологии опыти производствана юкъеккхахьар, къахьегам кхетамца вIаштIехьбаккхар, производственни мощностех бизза пайда эцар, балха ха зехьа ца йоштара цIенхаштта къовсам лоаттабар. Уж дешаш ларде а лувцаш шийн мел йолча резервех бизза пайда эцара тIагIертта къовсам лоаттабу «Малгобекнефть» НГДУ коллективо.

Хоаш махиллара укх тIеххьарча шерашка Малгобеке доаккхаш дола мехкдаьтта дикка кIезигденнад. хIанз а тIехьа кIезиглуш а латт. Цу гIулакхо хьахьокх мехкдаьтта запасаш ца хилари. «Iаьржа дошув» доалла моттигаш леха эзилгеи.

Цу хьалашка доаккхаш дола мехкдаьтта хIакзарчул кIезиг ца далийтара къовсам лоаттабу мехкдаьттахоша. Пачхьалкхен плани тIайна социалистически декхараши кхоачашделга хьахул гуча а йоахаш чурча резерваех бизза пайда ийбарах, керда техника, дикагIйола технологии методаши производствана юкъеккхахьарах, мехкдаьтта даккхара интенсификаци а еш, скважинашта капитальни ремонт ярах.

«Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттахошта тахан хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI да кхы кIезиг ца долийташ цхьан боарамагIа мехкдаьтта доаккхилга. Мехкдаьтта запасаш йоацача хьалашка из толамца кхоачашдара де дезар да хIанз мехкдаьтта а луш болх беча скважинашкара доаккха «Iаьржа дошув» мамогга дуккагIа хилийтара тIагIертта къовсам лоаттабар. Цо тхогара цахаддаш дIадех мехкдаьтта даккхара технологи тоаяри дикагIйола методаш производствана юкъеккхухьилгеи. Мехкдаьтта хьагулдеш кийчдеш из дIаккхухьийтача системай болх кхетамца вIаштIехьбоаккхилга.

ДIабахача ялх бетта керда техникеи дикагIйола технологии мехкдаьтта доаккхача юкъеккхахьарах, 108 тайп-тайпара организационно - технически мероприяти чакхъяккхарах кхы тIа даьккха мехкдаьтта 33879 тонн я, из хул тха мехкдаьттеи гази йоахача управлене деррига даьккхача мехкдаьттах 7,5 процент.

Тха управлене чакхъяьхача мероприятеех эггара лоархIамегIарчарех я скважинашта капитальни ремонт ярий, солянокислотни обработка а еш скважинай тIоанаш тIа искусственни низ тIалоаттабари. Иштта бокхача лоархIамера да поверхностно - активни веществашца обработка яр а. Скважинашкара хьадоагIа мехкдаьтта дуккагIа хилийтара доккха новкъостал дир хьалхарча ах шера солянни кислотаца обработка ярах. Из бахьан долаш тIаккхийтар 4030 тонн мехкдаьтта, 36-зза поверхностно - активни веществашца обработка ярах тIаккхийтар 444 тонн, хIаьта мехкдаьтта тIоанашка 387 эзар кубически метр хий чудахийтарах 21865 тонн дуккагIа хилар доаккхаш дола мехкдаьтта. Капитальни ремонт яьй 10 скважина, цо торо хилийтай хьадоаккхаш дола «Iаьржа дошув» 825 тонн дуккагIа хилийта. Чакх а яьхай хIанз кхы тIа чакхйоахаш я пайданера мероприятеш.

Мехкдаьтта доахача чIоагIа новкъарле ю трубопроводашка, емкосташка, кхыча оборудованена чудувшача тухаша, кIувнаша, парафина, мукхъюача турбаша. Трубопроводаш запорни арматура, подъемни турбаш юкъа а юкъаш коммуникацеш йохаю, цу гIулакхашца дувзаденна аварeш хул. Уж кхоачамбоацараш дIадахара дукха къахьега дезаш хул, дукха балха ха зехьа йоаю, производствана зе хул. Уж бахьан долаш лохлу къахьегама овсарле, мехкдаьтта зехьа дов.

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта дукха балхаш де дезаш хул тхо мехкдаьтта хьагулдеча системе тухаш ца дувшийтара, турбаш чухьнахьара мукх ца яийтара. Шийна минеральни хиш а уваш мехкдаьттаца хьадоагIа хий дукха хиларца дувзаденна да из.

«Малгобекнефть» НГДУ инженерно - технически болхлоша Грозненски дешара мехкдаьтта института Iилмахошца цхьана дукха балхаш даьд цу кхоачамбоацарашца къовсам лоаттабара йола керда методаш тахка а тохкаш, уж производствана юкъеккхувлара. Института еннача рекомендацех укх тIеххьарча массехк шера трубопроводашка дIачуухийташ да натре триполифосфат. Из ду тухаш трубопроводашка ца дувшийтарах, турбаш мукх ца яийтарах. Цу гIулакхо дикка кIезигдаьд цу даькъе нийслуш хинна кхоачамбоацараш.

Тхона халагIа хетачарех бола болх ба мехкдаьттах уваш дола хий дIа а къестадеш из поомыслашка кийчделга. Итт процентал кIезигагIа хий уваш хилийта деза Вознесенски газ чакхйоахача заводе дIаухийта мехкдаьтта. Цхьабакъда, скважинашкара мехкдаьттаца хьадоагIаш дола хий дукха хиларца дувзаденна дукха халокаш нийслу из цунах дIакъоастадара эшшача мощностах йола установка ца хиларах. Из декхар а толамца кхоачашдеш да. «ТатНИИ» институто кийчъяьча методагIа турбашка долча хайнакъе а дIакъоастаду мехкдаьттацара хий.

ХалагIчарех лоархIаш да скважинашта капитальни лаьттан кIалеи ремонт яра балхаш. Укхаза спуско - подъемни операци чакхйоахача хана къахьегам аттача баккхара йолча аппаратехи механизмех пайда эц, иштта пайда эц тайп-тайпаоча конструкцех долчa АПР-2М яхача я кхыча а дIоагIех. ЧIоагIа йоаккхо ю оаха коллективерча болхлошка творчески къахьегийтара, цар еша предложенеши изобретенеши хайнахьа производствана юкъеккхахьийтара. Ялх бетта кийч а яь производствана юкъейоалаьй пачхьалкхенна 36, 23 эзар сома пайда беш йола 52 рационализаторски предложени. СССР Министрий Советерча открытейи изобретенейи гIулакхашта йолча комитете дIаяхьийтай цхьан изобретенена йола заявка.

Рационализаторски болх дикагIа чакхбаккхара, дикагIйола рационализаторски предложени кийчъяра «Малгобекнефть» НГДУ службашта, цехашта юкъе чакхйоахача конкурсаша а чIоагIа новкъостал ду. Инженерно - технически болхлоша шоай творчески балха йола планаш а оттаь социалистически декхараш тIаийцад. Укх шера дикагIбола творчески болх кийчбара хетадаь хьажар-конкурс дIахьош я. Дуккхьала цу лакхе йийцача творчески планах кийчъяь я дукха рационализаторски предложенеш. Цу гIулакхаша торо хулийт творчески къахьегараш дуккагIа хилийта.

Керда техникеи технологии производствана юкъеккхахьарах, чурча резерваех бизза пайда ийбарах «Малгобекнефть» НГДУ коллективо мехкдаьтта даккхара ах шера план 101,4 процент кхоачашъяьй, къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул 4,7 процент лаккхъяьй, мехкдаьттага дIабода мах 6,5 процент лохбаьб.

Тха укх гаргарча ханара перспективаши оаха сатувсаш дари да юрски тIоанашкара мехкдаьтта даха доладелга. Валанжински мехкдаьтта даккхара бурув техад оаха массехк скважина, цхьабакъда цу мехкдаьттаца дукха сероводород уваш хиларах болх ца байташ соцаьяй уж. Цу хьалашка эша оборудовани а йоацаш я, цул совгIа сервисти мехкдаьтта даккхара цхьаккха опыт я яц тха коллектива. ХIанз «СевКавНИПИнефть» институто проект оттаеш я из мехкдаьтта хьагул а деш дIаахийтара йолча системани лаьрхIа. Из система караерзайча мехкдаьтта даккха доладургда тхо валанжински тIоанашкара.

М.-С. МАРЗИЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ производственно - технически отдела начальник.

МИШТА КХОАЧАШДУ ДЕКХАРАШ

РАЦИОНАЛИЗАТОРИЙ ФОНД ВӀАШАГӀЪЕЛЛАЙ

Ийслагӏча пятилеткагӏа рационализаторски предложенеши изобретенеши производстване юкъеяхьарах 1550 эзар сом пайда а беш рационализаторски фонд вӀашагӀйолла аьнна 1970 шу чакхдоалаш тӀаийца хиннa декхараш пятилетка кхаь шерей пхе беттеи тӀеххкоачашдаьд Н. Анисимова цӀерагӀча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо. ТӀайшача декхарех 20 изобретени кийчъе езача 25 изобретени кийчъяьй, 1933 эзар сом пайда баьб.

ТӀаийца декхараш кхоачашдара технически советои ВОИР-еи НТО-и организацеши чакхйоахача тайп - тайпарча мероприятеша чӀоагӀа новкъостал ду.

Дика мероприятеш лоархӀаш я шера шозза хулаш йола рационализаторски предложенеши изобретенеши кийчъяра дикагӀа йола предприяти, цех гучайоахаш йола конкурсаш. Цу балха 1973 шера яьча итогех НГНПЗ коллективана хьалхара моттиг хьожайир, премн а елар.

Завода дикагӀбола рационализатораш, изобретателаш, ВОИР, НТО членаш чубоагӀаш технически совет я заводе вӀашагӀъелла. Совета чуноагӀаш 86 саг ва. Кийчъяьча раццредложенешка хьажарал совгӀа, Совета заседанешка раццредложенеш производствана юкъеяхьарах а, царех хулаш бола пайда лархӀара а даьчох лаьца цӀехий кулгалхоша беча хоамашка ладувгӀ. Укхаза планаш уттаю, къоначар Ӏилма-технически творчествага хьажара конкурсаш дӀаяхьаре, иштта кхыдола дешаш а дувц.

ХӀанз заводе шин тайпара конкурсаш я чакхйоахаш: рационализаторски предложенеши изобретенеши производствана юкъеяхьара дикагӀйола предприяте гучаяккхаран, материалаш бедали кхоярa дикагӀа предложени кийчъяран дакъера дикагӀа йола цех гучаяккхара.

Мехкдаьттан химии министерства, ВЛКСМ ЦК 1971—1975 шерашка кагирхой Ӏилма-технически творчествага хьажара еча конкурсе дакъа лоацаш ба завода 35 процент кагирхой.

Завода технически совето дукха болх бу кагирхой рационализаторски балха юкъеозара, кийчъяьча рацпредложенешта разработка е я, царна оформлени е а новкъостал ду.

Дукха пайда луш я «Г-49/1» установка тӀа совлен цхьаькха а конденсатор - холодильник стӀаяр» яха воккхагӀча машиниста Г. Л. Мирошниченкоси воккхагӀча оператора Б. М. Ивановеи кийчъяь рацпредложени. Из производствана юкъейихьар 1971 шера. Из рацпредложени производствана юкъеяхьар бахьан долаш хӀара шера совлен 80 тонн полиизобутилен арахеца вӀаштӀехьдоал, цунах шера 19 эзар сом пайда а хул.

1972 шера И. В. Пугачевеи, А. К. Ляувеи, Г. К. Кашафутдиновеи кийчъяь производствана юкъейихьар «А-68» яха пентанови колонна стабилизатор санна балха юкъейоалаяр» яха рацпредложени. Из бахьан долаш хӀара шера совлен 3085 тонн автобензин ара а хецаш 53.5 эзар сом пайда бе вӀаштӀехьдаьлар.

Иштта боккхача маьхе рацпредложенеш кийчъяьй рационализатораша А. Г. Кречетова, Б. И. Румянцева, иштта кхычар а.

«Цеолитин суспензи теплообменник вӀашагӀйолла ца езаш шелъяллийтар» яха рацпредложени кийчйир укх шера 43-5 установка механика В. А. Бухтиярова. Цу рацпредложенех 5783 сом пайда хул. Укх ийслагӀча пятилеткагӀа 10 эзар сома маьха 61 рацпредложени кийчъяьй В. А. Бухтиярова. Цунна еннай «1973 шера изобретательстван рационализацен отличник» яха облсовпрофа значоки 50 сом ахчан преми.

ХӀара шера 3—5 рацпредложени а кийчъеш завода дикагӀбола рационализатораш лоархӀаш ба № 3 йолча цеха слесарь А. П. Лавриков, № 7 цеха мастер Л. Х. Чокаев, № 3 цеха слесарь И. М. Исраилов, иштта дуккха кхыбараш а.

В. БУГРОВ,
Н. Анисимова цӀерагӀча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода парторганизаце секретарь.

ЛОАРХӀАМЕРЧА ГӀУЛАКХЕХ ЦАӀ

Мухьаш централизованни дӀа-хьа дӀахьар тоаде, мухьаш контейнерашка, пакеташка дуккагӀа дӀа - хьа кхахьа дезаш да, мухьаш дӀадахьаран тӀадоттаран болча балхашта механизаци яра, автомобилашта еча ремонта механизаци яра боарам лакхбеш ба. Мухьаш тӀадотташ а, Ӏолоахаш а вагонаша сеца йоаккха ха кӀезигъе еза подъемно - транспортни средстваш, лаьрххӀа йола механизмаш балха юкъейоалаярца.

Автотранспортни предприятешта чӀоагӀа лоархӀам болаш да производства организаци яра йола керда формаш, балха халача процессашта автоматизаци механизаци яр, планировани, управлени, учет еча электронно - вычислительни машинаш лелаяр, иштта кхыдараш балха юкъедахьарца транспорта технически гӀулакх дара система тоаяр.

Уж доккхий декхараш кхоачашдеш чӀоагӀа лоархӀаме гӀулакх хила дӀаотт рационализаторашеи изобретателашеи беш бола болх.

ДӀадахача ийслагӀча пятилетка кхоалагӀча шера чӀоагӀа дегӀаенай Нохч - ГӀалгӀай транспортни управлене болхлой, инженерий, техникий технически творчество.

1973 шерей 1974 шера хьалхарча ялх беттей Нохч-ГӀалгӀай транспортни управлене рационализаторашеи, производствана новаторашеи доккха дакъа юкъедихьар предприятей технически боарам, рентабельность лакхъяра.

1973 шера 190 рацпредложени производствана юкъеяхьарах 53 эзар сом пайда хилар. Укх шера хӀяязле производствана юкъейихьай 140 рационализаторски предложени. Уж производствана юкъеяхьарах 40 эзар сом пайда хиннаб предприятена.

Массеха автотранспортни предприятеша пассажираш, мухьаш дӀа-хьа кхахьара кердa формаши методаши лелаярах автомобилашта ремонт еча хана халача балхашта механизаци ярах, дӀадахача а укх шера а мухьаш дӀа-хьа кхахьарга дӀабода мах лохбаьб.

Укх шера хьалхара ялх бутт чакхбоалаш рационализаторски изобретательски болх бара яьча итогаша гучадаьккхар из болх эггара дикагӀа Грозненски автотранспортни предприяте лелилга. Укхаза производствана юкъейихьай 15,5 эзар сом пайда луш йола 30 рационализаторски предложени.

Цу предприяте рационализаторски, изобретательски болх производствана еча организацех дӀакъоастаде йиш йоаца дакъа хиннa дӀаэттад. Рационализаторски балха юкъе дакъа лоцаш ба грозненски АТП беррига а болхлой, инженерно-технически болхлой, ремонтникаш, водителаш.

Дика хьоккамаш даьхад 1426 АТК коллективо а. Цо производствана юкъейихьай 7.5 эзар сом пайда луш йола 20 рационализаторски предложени.

Грозненски автотранспортни управлене дикагӀа бола рационализатораш лоархӀаш ба 5 рацпредложени кийчъяь вола грозненски АТП участка начальник А. С. Харитоненко, иштта кхыбараш а.

Рационализатораша В. И. Теслаей, А. Н. Васецкеи кийчъяьча рацпредложене хьалха дӀахьош хиннaчул шозза дуккагӀа мухь дӀабохьийт автомобилага. Рационализатораша А. Харитоненкоси, Х. Мамаевачи автомобилий тормозни краний регулировка хьожаш йола стендаш кийчъяьй.

Автотранспортни управлене предприятешка вӀашагӀъеххай рационализаторашта новкъостала йола творчески бригадаш. Транспортни управлене технически новкъостала йолча бюрос автомобильни транспорта министерстве гӀолла производствана юкъейяхьа эффективни рацпредложенеш шерра дӀайовзийт шоай предприяте гӀолла.

Нохч-ГӀалгӀай транспортни управлене рационализаторашеи изобретателашеи шоай низ кхоачар ду ийслагӀча пятилетка дийъагӀча, къоастамбеча шера рационализаторски фонд вӀашагӀтохара.

А. ЛЬЯНОВ,
Нохч-ГӀалгӀай автотранспортни управлене инженер.

ДОАКЪАРА КХОАЧАМ ХУРГБА

Надтеречни района «Верхненаурский» винсовхоза № 2 йолча отделене сихдаьд гӀожа доакъар кийчделга. Цкъара хьекхача люцернах укхаза Ӏалашъяьй 850 тонн дика йол, шера планагӀа кийчъе езар 940 тонн йолча. Цу хьувкъамах боккхий беш ба доакъараш кийчдераш. ХӀаьта цар малаьрхӀадий люцерна пхезза хьакха.

Укх деношка шозлагӀа люцерна хьакха дӀаболабеннаб цига. Юкъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара чуэц 25 центнер совгӀа йол.

Иштта хьувкъам кхебе гӀерташ кӀезига къахьеганзар лаьтта леладераша. Цкъара хьекха баьннaчул тӀехьагӀа хий техар люцернана, тӀаккха минеральни удобренеш а тоссаш хьаьдир кха. Цу гӀулакхо сихагӀа дегӀайоалайир буц.

— Цкъара люцерна хьекха даьлча, — йоах доакъар кийчдеча бригада бригадира З. Хажмурадова, — агротехнико мел яхаш дола хӀама дир оаха. Цулухьа хьувкъам а дика хилар.

Хьекха яьнна буц йокъаелча, ферма йолча дӀа а йихье аргӀаш деш вӀашкатох. Йол вӀашкатохачв хьинаре къахьегаш ба Эльмурзаев Исхан, Мутаев Лема, Джабаров Махьмуд, йол хьалтелача трактора тӀа болх бу механизатор, Хамидов Рамзан. Царех хӀаранни норма йоакх дийнахьа.

Йол хьокхача белгалбаьнна къахьегаш ба механизаторaш Саиев Салман, Мустапаев Жалил, Махаев Ӏаддал Хьамид, кхыбараш. Шоай дийнахьара балха норма тӀеххкоачашъю цар.

ДӀайийнача баьцашта хий тохача камаьхала а йоалаш балхаш деш ба Матагов Султани Дадахов Хьамзати. Цхьаккха а ди дӀалодац шоай балха нормаш 150—160 процент цар кхоачаш ца еш. Ала хӀама доацаш дика къахьег кхай тӀа тоха царна хий хьалучa йоториcташа Килоев Насухаси Махтиев Ӏийсаси.

Кхетамца пайда эц укхаза чах а. Ялат чуийца ма даьллиге а, кхы хьем ца беш сихха дӀаоз из шурий - товарни фермa йолча. Цига цох аргӀаш ду.

Бригада коллективо дош деннад шин шера кхоачам хилла хьайбашта доакъар Ӏалашде. Духхьал гӀожа доакъар кийчде лерхӀ 2500 тонн.

М. АРСЫЙГИРИЕВ.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГӀА

«Никъ бехка лорзагӀбаьннарашта» аьнна корта а болаш корреспонденци кепатехаяр 16 мае арадаьннача «Сердало» газета тӀа. Ножай - Юртовски районерча цхьайолча мурдий тоабаша леладу общественни нийса доаца гӀулакхаш дувцаш яр из. Цу дешах укх тайпара язду тхога Ножай-Юртовски райисполкома председатела заместитела нов. Юсупова:

Чимирзи, Кунта - Хьажий мурдий тоабайи цар кулгалхойи обществана духьалара харц гӀулакхаш дувца из корреспонденци Гордалински юрта Совета сессе йийцалга дӀахойт Ножай - Юртовски района къахьегамхой депутатий исполкомо. Цига чӀоагӀа критика йир дынца дувзаденна дола ца доагӀа хӀамаш леладеращта духьала, хӀаьта болх ца беш лелараш балха бахийтарен лаьттан законаш телхадераш бехктокхаме озарен гӀулакхаш деш я Гордалински юрта Совет.

Июнь бетта 50 шу дизар Ленина орден лелаеча Краснознаменни Ф. Э. Дзержиnске цӀерагӀча дивизе. Из вӀашагӀъеллаяр Феликс Эдмундович Дзержинске хьалхленцеи цо ше дийкъа лоацаши. Цу юкъа сийлен тӀема никъ баьб дивизе. Цун бӀухой тӀом беш хиннаб граждански тӀем тӀа, хӀаьта Сийлахь - боккхача Даьхен тӀем тӀа Москвана тӀагӀертача моастагӀчох лийтаб. Даь дайи даьйи сийлен традицеш йицъеннаяц.

Дукха ха йоаццаш доакъошка «Хьоккхам телаш де тӀема гӀулакх, тӀехдика йовза а йовза тӀема техника, цунах говза пайда а эца!» яхача девизах социалистически яхь яьржай. ХӀанзле хӀара шоллагӀйолча ротана карагӀдаьннад «ТӀехдика подразделени» яха цӀи йакха. ТӀагӀертта къахьегарца яхье керда толамаш даха карагӀдаьнцад бӀухошта, цунца шоай дивизе сийлен гӀулакхий летопись дӀахо хьу цар.

СУРТА ТӀА: тӀема даькъа ветеран С. С. Богачевский.

А. ВОЛОДИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

СИЙЛАХЬ-БОККХА КОРТАМУКЪАЛЕН ТӀОМ

(Белорусси мукъаяьккха 30 шу дизарга)

Сийлахь-боккхача Даьхен тӀем тӀа тӀехъяьнна йоккха событи а хинна дӀаэттар ткъаь итт шу хьалхагӀа — 1944 шера 23 июнера 29 августе кхаччалца чакхъяьккха «Багратион» яха Белорусски стратегически наступательни операци. Цунна юкъе дакъа лаьцар 1-ча Прибалтийски, 3-ча, 2-ча, 1-ча Белорусски фронташа. Белоруссе территори моастагӀчох цӀенъяь мукъаяьккхача цу операцех дувц цу хана 1-ча Белорусски фронта юкъерча 28-ча эскара команда еш хиннача Советски Союза Турпала эскара инарала Александр Александровича Лучински.

Русах лата малхбузехьара тӀанха берригаш а хӀана бац аьнна бола кхыча мехкашкара гӀаьрахой Белоруссе гӀоллa чакхбийинаб. Укхаза цкъа санна дуккхаза а къестаяьй еррига Россе кхел. 1708 шера Карл XII команда еш хиннача шведаша Ӏошаьрдаьд белорусски лаьттан тӀа мел дола хӀама, 1812 шера цӀаькха из даьд напалеоновски бӀуво, хӀаьта 1941 шера июне Белоруссе чу ма хьийлхабий гитлеровцаш. КӀалвисар вувши шоаш тӀакхаьчар хӀалакдеш хиннаб моастагӀий, хӀаьта а паргӀато езаш дола халкъ карадерзаде цхьаннена а мегадац.

Сийлахь-боккхача Даьхен тӀема шерашка партизански къовсама алана юкъе хиннай Белоруссе. ХӀаьта Советски Эскаро ходамболлаш йола наступлени йолаяьча хана, фашистски гӀаьрахошта хӀалакбеш хӀама техар укхаза. Белоруссе, Литвай, Польша малхбоалехьарча районий кхаши хьунаши мотт лувш боаца тешаш хиннай моастагӀа цӀеnваь вохавара эша хьалаш кийч а деш, дега ца безача гӀаьрахоех хьамсара лаьтта мукъадоаккхаш хиннача советски тӀемахошта, партизанашта цӀаккха а сийле йовргйоаца денале гӀулакхаш карагӀдийнa хилара.

Белоруссе территоре тӀа тӀом беш яр «Центр» яхача эскарий немецки группеи ловзлахарча группай соединенеши еррига а 1 миллион гаргга салтеи эпсари юкъе вола 66 дивизи бригадеи. Цар кара яр 10 эзар гаргга йоккха топи минометий, 1000-га кхоачаш танкаш, 1400 самолет.

Къаьстта белгалдаккха беаш ба са, Сталинграде Курски дугеи нийшачул тӀехьагӀа гитлеровцаша Белоруссе оборона чӀоагӀъяра къаьстта уйла тӀаяхийта хилар. Цу территоре тӀа гӀолла ма долхарий Германе эггара лоацагӀа дола наькъаш. Цига гӀолла чакхъювлар фронте йолха тӀема эшелонаш. Фашистски командоване укхаза хьаьяр гӀоръяьккха йийца «Малхбоалехьара духьале», Геббельсовски пропаганда шесе а Ӏургах Ӏехар из «духьале» каг а ергьац, цо Советски Эскара никъ а бехкаргба яхаш. Оборона чӀоагӀа хилийтара моастагӀчо чӀоагӀаленаш я аьнна хьаккхайкайир городаш Витебск, Орша, Могилев, Бобруйск, Полоцк, Минск. Белоруссера доазонаш «Германе шийи доазонаш санна лораде деза» аьнна хетар фашисташта.

ХӀаьта а укхаза харц хилар хеставь гитлеровски стратеги. 1944 шера аьхки советски бӀуво тохаш йола керттера хӀама укхаза а ца тохаш, Къилбаседехьарча Украине тохаргъя аьнна хетар моастагӀчун командованена, цулухъа цига тӀаэзар цо шийи танкови моторизованни девизеех 80 процент гаргга яраш. Цунна вӀалла а дага а дацар хьунаш ушалаши йолча белорусски лаьтта гӀолла керттера хӀама тохалург ма йий аьнна. «Багратион» яхача операцена юкъе къонахчал долаши майреи, цу тӀа а геттара халача хьалашка лелар тӀемашка денал чӀоагӀдеина бола советски тӀемахой. Дагадоххарах белгалдоаккхаргда аз: нагахьа сенна шоай тӀема аьттув ца баьлча, бехказлонна, бирса шелал яр, наькъаш дацар, чакхвоалалургвоацаш ушалаш латтар яхаш бахьанаш доахар гитлеровцаша. МоллагӀа халонаш эшае Ӏема бар вай тӀемахой, хӀаьта «Багратион» яхача операце из боккъонца баькъ а дир.

Цхьан хана ялх оагӀорахьа наступлени а еш (хӀаьта из геттара лоархӀаме а дар) хоадайора моастагӀчун оборона. Цу гӀулакхо аьттув боаккхар обороне латтача моастагӀчун бӀунах доажъош де, резервех пайда эца хало хулийтар цунна.

Советски тӀемахой мамогга моастагӀа эжхаве гӀерташ бар. МоастагӀчо дорха духьале еше а, тха доакъоша, цу даькъе 28-ча эскарачар а, денней бийсанней 20 километрал кӀезигагӀа йоаца моттиг хьа а йоаккхаш никъ бора.

Ца хьоахадаш дуталац сога фашисташа шоаш тӀехьашка ловлача хана леладаь къиза гӀулакхаш. Оршански лостаме дар из. 25 июне майрра моастагӀчун тыле чубахар тха танкисташ. Танкаш тӀа десант яр. Ераш дӀачуболхаш латташ чов хинна тха гварде салте Юрий Смирнов танка тӀара Ӏовежав. Фашисташ, шоаш массаза а деш дола къиза низаш а деш, чубахкара бахьан цунгара ха гӀийртаб. МоастагӀа цхьанна хӀаманна дух тӀа валийтавац комсомольца Смирнов Юре. Дукха ха яллехьа моастагӀчун дивизе штаб хьаяьккхар тха тӀемахоша. Цхьан блиндажа чу унзаре сурт эттад царна хьалхашка: доаржадаь пхьарсаш а долаш дахчан жӀарга дӀатӀатеха доаллаш хиннад Смирнов Юре дакъа. Дорхбеннача фашистана мукх диаьча хьастамашна дӀатӀатехад цун кулгаши когаши, хьажаюккъе аьшка ши гӀаж чухоаьь хиннай. Наьхка тӀа урс дийтта яь кӀоарга човнаш хиннай тӀемахочоа. Селлара къиза Ӏазап тӀауттадаьдац кхыметтел эггара къизагӀа хиннача ширача ханашка а: Кхераллургвоацача турпало гӀулакх деш хиннача полкерча тӀемахоша дув биар: дега гоама волча моастагӀчоа кхы а чӀоагӀагӀа етта. Гварде мугӀареча Смирнов Юрена венначул тӀехьагӀа Советски Союза Турпала цӀи елар.

Кхетаме тӀом а беш, моастагӀчун контратакаш юха а етташ, тха бӀуво Бобруйски районера дерригa наькъаш тийла а тийда, цига гобир йоккхача группировкана. Цунна дуъвадения хайча сакъердамe зургда каравоалаваьча 35-ча эскара корпуса командира дая мукӀарал: «Гонна юкъера валга доглаха йиш йолаш хӀама дацар. ХӀаьта а кхы де хӀама дацар. Боабаь а човнаш яь а дукха бадар. ТӀом лаьттача танка чура даьча довно вийра корпуса штаба начальник. Шийи ерригача артиллерех, автотранспортах, обозех, бувзама средствех, дуккхача кхыча тӀема гӀирсех яьлар корпус».

29 июне 1-ча Белорусски фронта бӀуво Днепровски флотиле морякаша цхьана, авиаце чӀоагӀагӀа гӀо а деш, еррига а хьалаьцар Бобруйск. Кхы а дикагӀа тӀом эттар Минск йоаккхаш 3-чеи 1-чеи Белорусски фронтий бӀуво машинаш тӀарча шоай соединенешца тийлар моастагӀчун мински группировка тӀехьашка аргйола наькъаш. Йохаьча 4-ча немецки эскара дивизешцара 100 эзар гаргга салтеи эпсари Минска малхбоаленгахьа гобаь юкъе а верзаваь, дӀахо малхбузенгахьа мамогга наступлени еш бар тха бӀу. 3 июле боккъонца моастагӀчох ӀоцӀенъяь яьлар Белоруссе столица.

Советски Эскаро Белоруссе итт дийнахьа наступлени еш 30 гаргга дивизех ваьлар моастагӀа. Цига цӀаькха а бакъдар, моастагӀчун йоккхий группировкаш гонна юкъеерзаяреи хӀалакъяреи говзал советски бӀуво дика Ӏомаяь хилар. Из говзал къаьгга хьагучаяьлар Польшан Малхбоалехьарча Пруссеи доазонашкахьа долхача наькъашка дӀахо баьча тӀем тӀа а.

ДоккхагӀдолча ноахала дика дагадоагӀа укх тайпара лоархӀаме хӀама. Белоруссе тӀом сихбеннача хана, 1944 шера 17 июле Москверча улицашка гӀолла чакхбаьхар карабоалабаь 57.600 немецки салтий, эпсараш, инаралаш. Цига гӀа браxаш болхаш хиннача дуккхачар кхыча хьалашка советски столица улицашка гӀолла лела уйла хиннай 1941 шера а тӀехьа. ВӀаштӀехьдаьннадац. Фашисташта Москва бӀаргайнай котбаларах а ца гуш, карабоалабаьчул тӀехьагӀа цун улицашка гӀолла лаьхка бугаш.

Шин бетта совгӀа Белоруссе лаьтта тӀом Советски Эскаро тӀехдика котало а йоаккхаш чакхбаьлар. Цу юкъа тӀемаца малхбузенгахьа 600 километр гаргга никъ баьча тха бӀуво Белоруссин дуккагӀа йола Литван моастагӀчох геттара ӀоцӀен а яь, Польша мукъаяккха йолайир. Белорусски операци йолча хана тха бӀуво йохайир моастагӀчун эггара низ болашагӀа йолча группировкех цаӀ — «Центр» яха эскарий группа. Бокъонца хӀалакйир 17 дивизи 3 бригадеи, ахаел совгӀа къаьстар 50 дивизех. «Багратион» яхача операцена карагӀдийннача доккхийча хӀамаша тешал дора советски бӀун морально - тӀема гӀулакхаш дика хиларан говзал йоккха хиларан. МоастагӀа эша а ваь котало йоаккхача доккха дакъа лаьцар къонахчал долча партизанаша.

Белоруссе фашистски бӀу бохабаро мелйир еррига гезмански тӀема машин. Сталинграде гитлеровски бӀу эшар морг лоархӀ цунах дуккхача малхбузенгермански инаралашеи историкашеи. «1944 шера аьхкин гурахьеи — яздаьд инарала З. Вестфала, — шийи исторe чухь кхы чӀоагӀагӀа ца эшаш, кхыметтел Сталинграде эшарал а тӀехдоалаш йишар немецки эскар».

Ткъаь итт шу дӀадаьннад 1944 шера аьхки деnз. Цхьабакъда адамленна дицценнадац белорусски лаьттан тӀара моастагӀа эккхаваьча фашизмо лоалла оттадаь хинна Европа халкъаш мукъадаха доладеннача Советски Эскара карагӀдаьнна тӀехдаьнна деналера гӀулакх. СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагӀа «Город-турпал» яха сийлахьа цӀи еннай Минска 26 июне. Юхаоттаьча Белоруссе столице, дуккхача городашка юрташкеи памятникаш дегӀад къонахчал долча тӀемахоштеи майрача партизанаштеи. Цар когашка массаза а дадаш хул керда зизаш. Из да таханара машари иразн бахьан долаш шоай синош Ӏодехьача турпалий — кортамукъале яьккхарий сий дари царна баркал алари.

(АПН).

ЦӀЕ БЕССА АЛКХАШКАШ

Саго арахьара хьатӀадоаладаь хьайбаш чӀоагӀагӀа дебарах цар зуламаш мадаь моттигаш дукха я. Масала, Европера хьайоалаяь кроликаш Австрале, алкхашкаши хьазилгаши Америке дукха дийбар. Иштта зе ду вӀалла дага а доацаш кхычахьара тӀадаьхкача хьайбашеи оалхазарашеи.

Из санна хӀама да хӀанз Червленски чхьагӀар доаккхача заводе. Ӏалам лорадара Ерригроссийски обществa республикански отделенера тхота хоам бир цӀаьхха гучадаьннача дуккхача оалхазараша цигача бӀенаш ду, аьнна. Дукха Ӏехаш цу оалхазараша бахача наьха сатем боабу, завода нов бӀехду. Дувцарах уж фу оалхазараш да ханзар тхона. хӀана аьлча уж бӀарга мел дайнараша тайп-тайпара дувцар царех.

ТӀаккха Червленски станице дахар тхо. Завода дӀатӀакхача 1—1,5 километр гаьна долаш тхона бӀаргадайра кхашка я завода юхе а дуккха оалхазараш.

Аьшка саьргаш тӀа, кхашка дагӀар элараш оалхазараш. Уж фу оалхазараш да ха хала дацар. Вайцига хулаш йола алкхашкаш миссел дола къоарза бедаргаш йола оалхазараш тхона довзаш дар: цӀе бесса алкхашкаш. Бедарий бесаех йовз уж. Сечун накха, чукӀийле, оагӀош цӀе бесса хул. Воккхаахьара бедаргаш аьшка бессара къегаш Ӏаьржа хул. Керта тӀа йоккха Ӏаьржа кӀужал ягӀа. ХӀаьта боршачун бедарий бос сийрда цӀе ба, керта тӀара кӀужал эӀамагӀа хул.

ЦӀе бесса алкхашкаш шаьрача ара, гӀомарий ара хул. Уж нийслу малхбоаленгахьарча Венгре денз Балхаше кхаччалца. Цхьабакъда, цхьаннахьа а лайм яхац.

Уж дукха вӀашагӀкхийте хадданза лелаш оалхазараш да.

Шоай керттера кхача — цӀоз дукха дийбача кхоач уж. Нагахьа цӀе бесса алкхашкаш яьхкаяле, тешшаме ала йиш я цу моттиге цӀоз дийбад е дукха цӀоз кхаьчад, аьнна.

Иштта хилар Червленне а. Цу станицана юхе цӀоз денад, уж доаде нтташ эзараш алкхашках кхаьчай цига. Царна цӀоз дола моттиг сенагӀа хов хӀанз а Ӏилма техкадац.

Къаьстта шоаш мара доацаш бӀенашка дӀахувшача цу оалхазараша аьлешкара кӀоргаш, чхарашкара харшаш лех бӀи билла. Червленски чхьагӀар доаккхача заводе дӀанийсъеннай алкхашкаш цига аьшкаш, аьсса бешаш йоладаь.

Июнь бовш тхо цига нийсденнача хана бӀенаш деш дар оалхазараш, хӀаьта яьха 20—22 ди долаш алкхашкий кӀорнгаш а яр. ХӀаьтта мара хьахиланза хӀара 8—10 минута дас-нанас кхоабаш бӀаргаш хьаделанза яр уж.

Дас-нанас цхьана ду бӀенаш. Тайп-тайпарча баьцех баь шорал 13—15 сантиметр йолаш хул алкхашкай бӀи.

Сатийна ха йоацаш хадданза Ӏехаш гӀараш хул оалхазарий дахача. Нах дукха теркал бац цар. БӀена гаьна доацаш Ӏе а хайя кхайка а кхайке кхача бахьаш ена алкхашк меца кӀоригаш ягӀача къайлаякх. Кхача дӀабенна яьлча юхайода.

Гаьнера турмалца хьежача цар кхача лехаш дика бӀаргагу. ЦӀоз е баскилг лаьцача цар ткъамаши когаши дӀадоах алкхашкаша. Иштта кийчдаь уж массеха бага а делле кӀоригашта дӀахьу цар.

Июль юкъе кхаьчачул тӀехьагӀа, хьахинна кӀоригаш а доккхагӀа дола оалхазараш а цӀоз дола моттиг лохаш шаьрача аренашка дӀагӀоргда. Дукха лоаду цар уж.

ХӀара алкхашка дийнахьа 200 грамм садоахка хӀамаш ю — 150—200 цӀоз. Из оалхазарал шийла 2—2,5-зза дезагӀа да.

Дагардича гучадаьннад цхьан бетта 1000 алкхашко 22 тонн цӀоз дуалга.

Сага чӀоагӀа пайдане хӀама да цхьаькха: цӀе бос болча алкхашкаша шоаш йиза яле а Ӏема хиларца хьа а дувцаш доаду цӀоз.

Халкъа боахама доккха зе ду цӀоз даарца юха меттаоттаду алкхашкаша наьха сатем боабар.

ЦӀе бос бола алкхашк топаш етташ чувхае йиш яц. уж мел пайдане я ха деза. Пар бӀенаш дохаде могадац. Царех цхьа алкхашк йийначоа 5 сом штраф тох, хӀаьта бӀи бохабьчоа — кхозза дукхагӀа.

Уж оалхазараш кхаьчача кхашка дукха юсаргьяц садоахка денера хӀамаш.

Комсаш лелаеча боахамашка хьожаш хила беза бӀенашкара арадаьннача деношка оалхазараша комсаш юаргйоацаш. Дага лоаттаде деза, нагахьа санна комсаш юаш деча зенал дукхагӀа цар пайда белга а.

Н. РАШКЕВИЧ.
ЧИГУ зоологе кафедра доцент, ВООП республикански отделене оалхазарийи акха оалхазараши лорадара секце председатель.

Олессе дӀакхачале Григорьевски лимана малхбузен берда тӀа кердача йоккхача форда порта хьалхара кӀоарга причал хьае йолаяьй. Из еш бараш «Черноморгидрострой» треста Ленина орден лелаю № 6 йола плавстройотряд я. Йоккха балха опыт йолаш ба цу коллективера специалисташ. Царех дукхагӀбараш дакъа лоацаш хиннаб Ильичевск яха порт хьалъеча.

Григорьевске коачеи декъеи химически мухьаш дӀаахийтара комплекс еш я. 100 эзар тонн мухь дӀаоза кемаш-гиганташ хургда укхаза дӀадахийта кийчдеш.

СУРТА ТӀА: Григорьевски лимана берда йисте хьалъеш латта порт.

Н. ПАВЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

ДИКАЧА НАХАХ

ТӀАИЙЦА ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДУ

«Красный молот» завода сталелитейни цехе къаьстта дика къахьегама толамаш доахаш хьайоагӀа мастера Гарин Николай Федоровича кулгалдеча оатхалашта нийса кепа тохаш йолча участка коллектив.

ИйслагӀча пятилетка дийъагӀча, къоастамбеча шера тӀаийца социалистически декхараш дика кхоачашдеш я участка коллектив. Укх шера хьалхарча ялх бетта производственни декхараш 105,1 процент кхоачашдаьд участка коллективо, къахьегама овсарле лакхъяра план 111,5 процент кхоачашъяьй.

Участке къахьегаш йола коллектив шин бригада екъалу. Бригадаш социалистически яхье а яьнна къахьегаш хиларах хьахулаш да балха тӀара толамаш.

ХӀара болхлочун шийи декхар а, цун лоархӀам а къаьгга дӀабовзийт. Де дезачох дӀакхийттача болх дикагӀа дӀабода. ХӀара бетта болхлой юкъвра собрани вӀашагӀ а техе итогаш ю социалистически яхье даьхача толамашта. Цу собране гучавоаккх «Профессех дикагӀвола» хӀара бригадера цхьаьца болхло. Социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхача бригадана а, профессех дикагӀа хинна хоржачарна а ахчан премеш а, тайп-тайпара совгӀаташ а тел.

Социалистически яхье хьалхара моттиг яккхара кхоачашде дезаш дуккха а хӀамаш да: хьалхарча даькъе кхоачашде деза производственни декхараш, арахеца продукци дика, брак йоацаш хила еза, бригада членаш хьинаре-дакъа лоацаш хила беза общественни вахаре. Нагахьа санна цхьа бахьан а доацаш бригадерча цхьан саго прогул йича хьалхарча моттигага дог доахилга а дац. Социалистически яхье даьхача толамашта итогаш еш теркалду рационализаторий гӀулакхаш а. ДукхагӀа рацпредложенеш кийчъяьча бригада, участка коллектива совленна цхьа балл тӀатох. Нийса кепа тохача участке дика рационализатор ва къона болхло Бородаев Анатолий. Дукха ха йоаццаш чӀоагӀа пайдане рацпредложени кийчъяьй цо: хьалха цхьаьца кхухьаш дӀа - хьа кхахьа езаш хиннача формашта шишша - кхоккха кхухьаргйолаш транспортировка яра приспособлени яьй. А. Бородаев производствана тӀера ца воалаш Грозненски мехкдаьтта институт чакхйоаккхаш воал. Участка беррига а болхлой экономически знанеш школе дешаш ба.

ТӀеххьарча шин бетта социалистически яхье хьалхара моттиг дӀа ца хецаш хьайоагӀа цу участка коллектив. Дика къахьегара, шие тӀалаьца гӀулакх цӀенхашта леладара кхыбола болхлой тӀахьехаш а шоай къахьегамца царна масал луш а ба цех хьайийллача укх пхийтта шера укхаза болх беш бола къахьегама ветеранаш Самсонова Надежда Михайловна, Долбилина Антонина Ивановна, иштта кхыбараш.

А. Н. Долбилинай къахегам дуккхаза а белгалбаьккхаб сийлен грамоташца, цунна еннай Ленински Юбилейни медаль. Дукха ха йоаццаш кхы цхьаькха а деза совгӀат деннад цунна — Къахьегама Цӏера Байракха орден. Участке агитатор хинна ца Ӏеш, шийи балха говзал Ӏомаю Антонина Ивановнас керда балха баьхкача наха. Цо Ӏомабаь, цун новкъосталца къахьегама наьхъа тӀа баьнна дика къахьегаш ба укхаза Староверова Ольга, Тиранова Людмила, иштта кхыбараш а.

Л. АУШЕВА.

«СЕРДАЛО»
3-гӀа оагӀ. 13 июль, 1974 шу.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ТЕЛЕВИДЕНЕ ГІОЛЛА ЕЛАР ИСТОРЕ УРОК

Американски телевиденехь цхьан кІирагІа кхоза хьекхаш «Бицбенна тІом» яха телефильм. Цу передачо США бахача миллионаш болча нахана дийцар духхах уж кхетаман боцачу хІуманах: Советски Россехь хиннача кхыча мехкий тІема интервенцех. Шен а воашаш Уинстон Черчилла хьакхейкадаь хиннача тайпара, ага чура ялалехьа большевизма са, цкъа империалистически низаш гІертарах. Интервенци чакх ца йоалаш йисара керттера бахьан лоархІ телефильма авторашa Россера халкъаш хоадамболлаш большевикашкахьа даьнна хиларах. ТІехьадаьккха мукІарал даьл фильма тІа: «Союзникаша кІайчарна даьча новкъостало бІаьхагІен «пІий дукхагІа Іодохийташ» хилийтар къовсам».

Американски городашка Советски Россерча интервенцена духхьала яь протест хьахьокхаш йолча кинокадраша дагайохийт истори юха кердадоалаш хиларах йола уйла. 1919 шера полице лелхабеш хиннарий къонгий къонгаш вІалла дукха ха э йоацаш протест еш бар Вьетнамерча американски интервенцена духьала. Исторически бакъдар шозза а демонстранташкахьа дар.

— «Бицбенна тІом» яхача фильмо американцашта дагайохийтар исторе урокаш, кхычар гІулакхашта юкъегІорта гІертарах хІама хургдоацилга.

САГОТОНАШИ ИНФЛЯЦЕ ТІАКХОАЧАЯЬ «САГОТОНАШИ»

ХІамай маьхаш халланза тІалетталу США. Инфляце бахьанех кІиндаь дуви газеташа, журналаша, телевидене. Цхьабакъда цунах аттача далаш мугІареча американций вахар: Телевидене гІолла хоам бу: жІалештен цискаштен лаьрхІа консерваш дукхагІа йохк. Уж кийчъю, ха йиш йолаш мадарра, вІалла аьттехьа а эггара дикагІа йоацача дулха продуктех. Уж дукхагІа йохка йолалара бахьан — жІалешта лаьрхІа кхача нах тІа-тІа дукхагІа баа балар.

Дукха ха йоацаш Массачусетс яхача штатерча городе Амхерсте волаш цигарча юртбоахама управлене хилар со. ГІулакхерча чахах йола цхьа кхалсаг кинопередвижкаца цхьанахьа йолаш яр. Цо дийцар:

—ШагІа маьхк яттара хьакъехьа юрта боахама министерства даьккха фильм хьокха йода со. Из тханцига геттара дин а денна дІадаьннадар. ХІанзарча кийчача маьхка маьхега хьежача, цІагІа маьхк мищта ятта еза дагадохийтар геттара гІаьхьа да: иштта шоаш рузкъа кходарах баркал аргда дукххача дезалаша.

Инфляце сагото кхаьчай миллионерашка а. Цу хьакъехьа язду «Уолл-стрит джорнэл» яхача газето. США доалерча гІозарий органо. Дукха ха йоацаш а тІехьа жІалей парикмахерске пудель лоргарг кхо доллар мара цаккхацар, хІаьта хІанз шийтта доакх. Техасски миллионера Дон Ингрема цудухьа ялх кІирагІа цкъа мара ларгийтац хьалхагІа хІара кІирагІа лоргийташ хиннa ший пудель. Цун сесаг ладкъаш я, цкъа эшаш хьалхагІа итт эшаш хинна кочамаш хІанз кхоъ мара эшац ше яхаш, хІаьта ахча кходар духьа «Кадиллака» меттел «Мерседес» лелаю, цу тІехьарча машино бензин кІезигагІа доадеш хиларах.

Г. ГЕРАСИМОВ,
АПН соб. корр.
Нью-Йорк.

КХОККАМ КІАЬДБАРГАРА ЦХЬАНА ГІУЛАКХАШ ЛЕЛАДАРГА

Укх тІеххьарча кхаь шера СССР-ан США-иен юкъе царна юкъера гІулакхаш хьадоладейча денз яьрел дукхагІа паччахьалкхенашта юкъерен правительствашта юкъерен соглашенеш яь хиларо тоьал чІоагІа лог тошадеш хьаьхкх шаккхе а йоах конфронтаце политикатара кхоккам кІаьдбергеи цхьана гІуллакхаш леладергеи боалача юкъагІа хинна хувламаш дика аьттув болаш хилар.

Советско - американски паччахьалкхенашта керте латтара вІашагІкхетаро белггалара этап хьаоттаьй вІаши дагардараш дикагІа кхетадара наькъа тІа. 1972 шера кулгаш яздаьча документа тІа духхьашха дІаяздир, ядерни замалахьа СССР-ан США-иен юкъера гІулакхаш хьаллоаттадара машаре дахавал дикагІа лард кхы ца хилара а идеологешн социальни системаши бе-бе яр аьнна цунах вІаши гІойле йолаш дола торгово - экономически бувзамаш дегІадоаладара новкъарле ца хулаш хилара а шаккхе оагІув раьза хилар. Цхьаькха хила мадоагтІара дола гІулакх дар соахка Л. И. Брежнев визитаца США вахача хана стратегически герзашта доазув оттадарен ядерни тІом ца хилийтарен хьакъехьа яь соглашенеш.

Цу тайппара, советско - американски паччахьалкхенашта керте латтараш хьалхагІа шоза вІашагІкхетаро меттахьа даьккхар «шийлача тІема» итташ шераша гІораяь лоаттаяь массехк лоархІаме дунен халкъашта юкъера проблемаш къоастаелга. ХІанз деш дола къамаьл принципаш вІаштІехьъяхарах а доацаш, уж практически чаккхъяхара доазош шердара хьакъехьа да.

Сона, француз се хиларах, дика хет, малхбузехьарча мехкашта юкъе эггара хьалха Франце политически реализм дІахьекха а Советски Союзаца цхьана гІулакхаш леладара наькъа тІа из яьнна а. КховзткъалагІа шераш юкъеккхьачача хана франко - советски отношенешка дилла хиннача наькъа такилгах тайп-тайпара социальни строяш йолча деррига мехкашта юкъерча гІулакхий шерра никъ хулаш боагІа.

Пьер ГОДФРУА,
Франце Къаман собране депутат.
Париж.
(АПН).

МАШАР ДУХЬА, ПРОГРЕСС ДУХЬА

Бокъонца тешшаме ала йиш йолаш да, советско-американски паччахьалкхенашта керте латтараш кхозлагІа вІашагІкхетар советско-американски отношенеш дегІакхувлара даькъе керда лоархІаме веха а я, хІаьта дунен халкъашта юкъера хьал дІахо тоадара цо новкъостал а дергда, аьнна.

ХьалхагІа вІашагІкхийттача хана а санна, цу переговорашкен кулгаш яздаьча соглашенешкен хувца ца луш юс советски арахьарча политика принципиальни лардаш. Шинна а оагІаонна гІойле хургйолча тайпара яьй США-цара соглашенеш, цхьабакъда кхоалагІча мехкий хьаштий чотах ез хургйолаш вІалла а яьац.

Европана юккъе уллача Чехословакена къаьстта чІоагІа лов дунен халкъашта юкъера хьал тоадалар, кхерамзлени цхьана гІулакхаш леладарен дешашта паччахьалкхенашта керте латтарий ерригача Европа юкъарча совешане тІеххьара этап чаккхъяккхар, герзашцара низаш кІезигдарга, ракетно-ядерни герзашта доазув оттадарга, цхьана леладу вІаши гІойле йолаш дола гІулакхаш дегІадоаладарга вуташ йола соглашенеш яр. Цудухьа Чехословаке халкъо раьза хинна хьаллоаш советско - американски диалог дІахо яхьар. Московски переговорий итогаш чехословацки общественноста теркама юкъамоттиге латт. Укх тІеххьарча деношка са хила вийзача собранешкен вІашагІкхетарашкен Москве ца лоархІаме вІашагІкхетар наха чІоагІа хьашт хилари Советски Союза позицеш дег тІара хьаллоацаш хилари ходеннад сона.

Тха халкъа шаьра бІаргагу, Москве хинна переговораш КПСС XXIV съездо хьакхайкаяь машара Программа бокъонца кхоачашъелга хилар. Советски Союза машара политика чехословацки халкъо, Чехословаке Коммунистически парте йиззаи цхьатаррен хьаллоацаш я.

Антанин КРОУЖИЛ,
чехословацко - советски доттагІала Союза ЦК генеральни секретарь.
(АПН).
Прага.

МАЛЕ ФЕГАРА КОАНАІАРАШ

Бамакора 20 километр дІахо хьалъеш латтача «Сену» яхача самолеташ гІеттача-Іохоашача бетонни майдап тІа Іоессар «ИЛ-62» яха эггара хьалхара самолет. «Интерфлюг» яхача авиакомпане» доалахьарча самолето йокъал этта сагото кхаьчача Мале бахача наха гІулакха ГДР-ера ера 20 тонн молхаши берий кхачеи. Из доттагІала никъ бахьаш бахкарах немецки летчикашта дег тІара баркал аьлар сагото кхаьчараштa новкъостал деча къаман комитета председателя капитана Алиу Траоре.

— Тха экипажо доккхал ду, — жоп делар лайнера командира Адалберт Глекнова, — къаьстта боккхача лоархІаме мухь бахьилга тхоаех тийша тхоашта тІадиллдарах. ГІадвахав со Бамако эггара хьалха «ИЛ-62» Іоессае йийзар се хиларах.

Малхбузен Африке дІа-юха лела самолеташ Іоювсса фегара наькъаш вІашагІкхета лоархІаме моттиг хулийтаргья кердача аэропорто малийски столицах. ХІанзара массе тайпара масса лела самолеташ тІанйе лаьрхІа я из.

Ю. ВЛАДИМИРОВ,
АПН. соб. корр.
Бамако.

ФИНЛЯНДИ. ХІара шера ледоколаш, танкераш, теплоходаш, буксираш, лесовозаш, бекъа мухь кхухьеи коачал чуеттеи тай-тайпара тоннажаш йола кемаш фински судоверфе советски заказах хьалдеш хи тІа отт.

Финлянде йоккхагІйолча «Вяртсиля» яхача судоверфе хьалдаь «Ермак» яха ледокол.

СУРТА ТІА: СССР лаьрхІа

ТАСС фотохроника.

Т АЙП - ТАЙПАРА я цу книжкана юкъедахача дувцарий тематика. Керттера лаьрхІача шин даькъа декъалу уж: граждански тІема а советий Іаьдал чІоагІдеча а шерашкарча къовсамахи тахан а тІехь вай вахаре нийслуш долча ширача заман тІехьадисача гІулакхашта дуxьаларча къовсамахи.

Классови къовсам къаьгга хьагуш ба книжка тІарча граждански тІемах долча дувцараш тІа. Цар тІа авторо хьагойтад вайнах берригаш цхьатарра кердача Іаьдалгахьа баьнна, моастагІачоа дуxьала къовсам лоаттабеш ца хилар. Дувцараш тІа вайна гу революце моастагІий оагІув хила кийча бараш а фу хул хьожаш юстара латтараш а. Исторечухь иштта хила а хиннад из.

Цунна дола масал да «Бус хьоашалгІа вар» яха дувцар. Цу тІа авторо вовзийт советий Іаьдал бахьан эггара лирагІча метте тІаваха кийча вола, моллагІа хало, моллагІа кхерам духьал баларах тІехьашка варгвоаца партизаний отряда командир Татари, деникинцашта моллагІа гІулакх де кийча вола Шабаз — моллеи. ВІаши духьала латта ши саг хинна Іаи уж, вІаши духьала латта ши лагерь я.

Иштта да «Лоа цІувзар когашта кІал» яха дувцар а. Цу тІа авторо гойт юртара берригаш цхьатарра, цхьа уйла - нигат долаш хиннз ца хилар. Кхыметтел кхалнах а тІехь моастагІашта духьалъэттача хана къовсама юстара латтараш шоай цІа-ков, шоай боахам мара кхы дІахордар хьаштдоацараш хьахьекхаб цу дувцар тІа. ХІаьта къовсама юстара латтилга, аллха ше мара дага ца воагІилга, моастагІчоа новкъостал дар лархІа мегаргдолаш да.

Иштачарех ва Алхаст. Иштта йоах цунах авторо: «Деникина низ юрта гарга кхаьчача оарцагІваьлар масса а юртахо. Юртахой-м хац, гонахьарча юрташкара доккха оарц дера. Кхыметтел Буро тІара эрсий а бар гІалгІашца цхьана кІайчарех латаш. Бакъда, Алхаст ший ковра араволлаш вацар. Ший шин воІах а вахийтанзар цо цхьаккха а тІом бе. Шоай дуккха хьайбаш а ийца лоам хьалвахийтар шаккхе а».

Цунна дуxьала оттаю авторо наха мар а вийна йиса сесаг Дебахан. Из денал долашагІа а Алхастал, моастагІчоа дуxьала латташ яла кийча а я, хІана аьлча ший вахара кхы бола никъ цо хьатІаьцаш бац. Е котъялар, е мостагІчоа гора ца отташ ялар. Иштта ба керттерча даькъе юртара нах, цхьабакъда, хиннаб Алхаст моргаш а.

«Бехктокхам» цІи йола дувцар а да Советий Іаьдал эттача дена коллективизаци чаккхъяллалца, цу лирача хана классови моастагІашта дуxьала лоаттабаьча къовсамах лархІа дезаш. Цу дувцара цхьаькха а цІи хила йиш яр, из ше-шегІа хьадухьалъувтт: «Малав Іаббас?» аьнна хила йиш яр из шоллагІа йола цІи.

Д ЕШАРАШТА хІанзалца вовзачох къаьна Іаббас цхьан хана юртсовета кучер а хинна, воккха хилча пенсе а ваха ший вахара никъ дІахьош вола воккха саг ва. Іаббас хьаьнала саг ва, хьакъал долаш ва, сакъердаме ва, хоарцонна дуxьала вала кийча ва, моллагІчунгара йоагІаш из яле а. ХІаьта укх дувцар тІа авторо бовзийт къаьнача Іаббаса вахара никъ. Из никъ кьаболалу революце шерашкара дена. ХІаьта из аллха цхьан Іаббаса никъ а боацаш хьалкъа дукхагІбарий — гІалат хургдац — халкъа никъ ба аьлча.

«Тха цаІ мара йоаца говри етти пхеза ювлача шин топаца хийца а хийца дас сога аьлар:

— ХІанз говрал а Іаттал а маьхале я топ, хІана аьлча, вахара тешамегІа я из.

Долакха-Юртеи ТІой-Юртеи кІал окопашка дахар дайн сон. Бирса тІом латтар укхаза, массейттаза карара кара яхар уж юрташ. КхоалагІча дийнахьа моастагІчун маркъилго вахар хоададир даь...».

Иштта дувц Іаббаса ший вахарах наькъах. ХІаьта дІахо? ДІахо фу хул цун вахарца? Советски Іаьдал чІоагІлуча шерашка, кердача вахара моастагІаша дуxьале еча лирача хана, юртсовете балха вех из. Юкъьаьнца Іаббас раьза а хилаш шийга луча балха. Кучер. Болх ба из? Тачанкана хьалхашка а хайна говраш лехка! Доастама хийтар Іаббаса из болх, новкъа а хийтар шийга юртсовета председателя из аьлча. Цунна дагалаттар хьалха паччахьа хана старшинаш, кхыбола хьакимаш лелабаь кучераш. Хуллаш оалар царех наха. Безам бацар Іаббаса ужжаморг хила. Бакъда председателя дІакхетавир из цуига луш бар мел бехктокхаме болх ба:

«...Гонахьа латта кхерам гой хьона? ХІара са мел бийначара советски боллошта еттаи топаш я. Гой снйсара милиционера цІа доагадир. Аз-м яхац хьога духхьала кучера болх бе вола. МоастагІчох советски Іаьдал лорадеш вола тІемахо хургва хьох».

ШоллагІча дийнахь топ а маузер яха тейча а лу Іаббаса. ТІаккха тийшар из ше кучер хинна ца Іеш советски Іаьдала тІемахо хиларах. Іаббас чакх а воал цу шерашка советски Іаьдала тІемахо волаш. Дуккха моттигаш нийслу цунна кердача Іаьдала моастагІашта —кулакашта, бандиташта дуxьала отта везаш. Из денала нийша цхьанна метте гІехьашка а валац. Цу дувцаро вайна вовзийт советски Іаьдал бахьан къовсам доаттабь вола, кердача вахара моастагІашта дуxьал лаьтта вола ветеран. Из хІана воккха хинна, пенсе ваxача хана а вац керда вахар бахьан лоаттабеча къовсама юстара. Из вайна гу вай вахара новкъарло еш долча моллагІча гІулакха, ширача замах юхедисача зенерча гІулакхашта дуxьала волаш. Цо гуччахьа, майрра ший доша оал уж зене гІулакхаш хьаллоаттаде гІертарашта дуxьала. Цхьаза цІенхаштта, эгІазе, цхьаза бегаш. Цхьабакъда, цо бегашта аьннар а цІенхаштта дерз, хІана аьлча из дош бе беззаш бола Іоткъам беш хул, лаьца дезача тайпара са лоацаш хул.

Іаббас ший вахарца хьокхам бала йиш йолаш ва кхычарна, из дІаала йиш йолаш ва гІалатваьннача, гой къонах, уккхаза гІалат ва хьо, ер вай вахарца тарлургдолаш дап хьа, аьнна. ХІаьта цу гІалат ваьннача «Хьо-м вовзар, хьо хье а вац хьай вахара воккхийве хІама долаш» аьнна Іаббаса пІелг тІахьокха йиш а яц. Іаббас санна бола боккхий нах чІоагІа лоархІаме ба вай вахаре. Цар дІалаха а хІанзара а вахар хьокхаме да кхычарна, къаьстта кхувш йоагІача тІехьенна. ХІанз а вайна юкъе цхьан оагІор баьнна латташ ба дына викалаш, мурдаш, кхыбола тІехьадися гІулакхаш хьаллоаттадераш. Шоай хур ду цар кагирхой шоашкахьа баха гІерташ. ХІаьта Іаббас а иззамо кхыбола а боккхийнах царна а цар хьехамашта а дуxьала ба, цар нийса хьехам бу къонача тІехьенна. Цунна тешалдеш дола дувцараш да книжка тІа. Уж да «Ахчан хьадж», «Беха бІи», «ВІашка ца доагІа гІанаш», кхыдараш. Книжкана юкъедахад кхыдола, ширача замах юхедисача зенерча гІулакхашта дуxьала дерзадь дола дувцараш а: «Мишта доаладир сона нускал», «КхоалагІа сесаг», «Дала йитта хьаша», «Къаьна тІоаргаш».

К НИЖКА тІа да иштта берашта хетадаь дола дувцараш а. Цхьатарра дац уж дувцараш художественни боарамга диллача. Сатийнна деша хала долаш да «ЗІамига почтальон» яха дувцар. ТІема шерашка хинна хІама да цу тІа дувцар. Юрта почтальон ва зІамига Мурад. Ше раьза а хинна хьатІаийцад по из декхар. Цхьан дийнахь, «Мурад велхар. вІалла са ца тохалуш велхар из. Иштта чІоагІа велхача кІаьнка бІарзхьажа ца могаш дІайийзар нана.

— Мама, со гІоргвац цига... Аз хьоргдац из письмо даьцега Сахтега дІадала, — йоахар кІаьнка велхара юкъедэ.

ХІана тигацар Мурада письмо ийша цига ваха? Цун бахьан дар Сахте цаІ мара воаца воІ тІем тІа верах бола Іаьржа хоам цу письмо тІа хилар. ДІахо автора дувц Сахте вахарах. Граждански тІем тІа мар а вийна ше цхьаь кІаьнк кхоабаш яьгІай из. Эггара тІехьа ххийна нийсвенна хьалъэттача тІемо дІаваьккхар из цунгара.

Вахар зІамига почтальон, мелла дего ше ца вуте а Сахти йолча. ДІаделар цо письмо. Дайра цунна ше бенар да хала болаш хоам болга. Юххера а аьлар цо Сахтега:

— Сох хургда хьа воІ. Сох массаза а хьай воІ лархІалахь.

Цхьа хІама да укх дувцар тІа авторца къовса йиш йолаш. Мурада сох хургва хьа воІ аьлча гІадйода Сахти. Ший цаІ мара воаца воІ а цунна вицвелча санна хеталу. Из хила йиш йолаш дац. Цхьа ха-зама яьлча бай-м лургба наьна дег тІара бала, бакъда, наьха кІаьнко со хургва хьа воІ алар бахьан долаш цу минота хувца-м лургьяц, хІана аьлча атта дац воІ вийнача наьна дог теде.

ТІаккха хургдацар из Ведзижев а вий-хьогІ из задаьр-м аьнна хетадолийташ.

ХІаьта хІанз хьожаргда вай укх книжка цІерага: «Сенах велар Іаббас?». Малаш, фу нах ба авторо вайна бовзийташ бараш, шоаех къаьна Іаббас велаш бараш?

«Ахчан хьадж» яхача дувцар тІара дер дайна, къаракъ мелаш леле Хамарза ший йоІах доккха урдув даьккха а ший хьал хакхле гІерт. КІезига ахча дац шийна везача зІамигача сагага маьре яхача йоІах цо доаккхар. Пхи бІаь тума. Из хьадаллалца тоам бе ца тугаш вагІа из, йоІ яха цхьа бут баьлча а. Из авторо шийгара дагалаьна хІама дац, новкъа дале а халахете а вайнаха юкъе каст-каста нийслуш хІама да. Автора иштта карагІдаьннад из хІама наха, халкъо хьаллоацаш ца хилар а хьахьокха. Цунна дуxьал ва Іаббас, цунна дуxьал ба тоама юкъебаьхка боккхий нах, цунна дуxьала а Хамарзий сесаг Зано а.

ХІаьта а бе кхоач Хамарзийна цо хьадеххаш дола ахча. ХІана? Цунна авторо жоп лац, дешаршта дут цо из жоп. ХІаране уйла йича бакъахьа я наха ца деззашехь йоІах урдув даккхар, из нийрча гІулакх вайна юкъера дІа хІана далац, аьнна.

Цхьабакъда из сихагІа дІадаргдар аьнна хет, нагахьа санна кхычар а Хамарзий сесага Занос даьр доре. ДІа а дикахьа долчунна юха дІалу цо ахча. Цхьа сом цІагІа ца дуташ. ХІана? Иззал шоаш зе техача цІагІа яха езар цун йоІ я, дог делаш хургдац цун вахар.

М АССАНАХЬА а кхоач къаьнача Іаббаса сийрда бІарг, цунна ца гуш дисац цхьаккха хІама, цхьаккха кхоачамбоацар. Юрта ха де этта латташ санна хет из. Цу морчох оал наха «ма дика дар берригa боккхийнах иштта баларе».

Іаббас дуxьала воал базараш еш леларашта («Чайникаш» яха дувцар), кІалдисар лочкъаде кийча барашта («ВІашка ца доагІа гІанаш») дер дайна къаракъ мелаш лелараштa («Ахчан хьадж»). МалагІа герз да цо царна духьалдоаккхар? Из да ира дош, белам, бегваккхар. ХІаьта ховш ма - дий беламо, бегваккхаро сагага ший вахар, ше леладечун уйла яйтилга, саг хувцаволийтилга. Цудухьа литературе лоархІачарех йола жанр я сатира. Вай парте а массаза боккха лоархІам бу цу жанра. Сатира жанрах долча дувцараш тІа Ведзижев Ахьмада дика ка йоал, дешарашта довзаш да цун сатирически дувцарий книжкаш. ХІаьта ер книжка бІарча лаьрхІача цун аргІанара аьттув ба.

Цхьабакъда ала дезз художественни боарамга диллача дика лархІа йиш йолаш долча дувцарий цхьайола моттигаш тоань яларе, цунна цхьана лоацa а я, кхаре уж дувцараш дикагІа хургдар. Къаьстта из ала доагІа «Шадахкар» аьнна цІи йолча дувцарах. Берашта хетадаь да из дувцар. Книжкана юкъедахача кхыча дувцарашта юхе эсала ца из, дешаш барий уйла тІаозаргйолаш сакъердаме дешаргдолаш хІама ду тІа ца кулаидаь. Из иштта хургдацар аьнна хет авторо ший торонашка хьежжа цу тІа болх баьбаларе.

Цхьаькха а да книжка кхоачамбоацар лархІа дезаш. Ший тайпара хул художественни произведене тІа хІара саго бувцаш бола мотт. Ведзижева дика ка йоал цу даькъе, цун дувцарашкара нах бувцача меттага диллача вІаши тара хилац, цхьабакъда, укх книжка тІа нийслу из бокъо толхаш моттигаш. Масала, дувцарашкарча дукххача персонажаша, кхыметтел малейко а тІехь оваш да: «Талбаш маетта».

Нийса а йоагІаш а тиллай «Сенах велар Іаббас?» аьнна книжках тилла цІи, сатирически дувцарашка диллача. Цхьабакъда, книжкана юкъедахад граждански а сийлахьбоккхача Даьй-мехка а тІемех дола дувцараш. Уж драматически дувцараш иштта цІи йолча книжка тІа ца товш санна а хет.

НАХА ДОЛЧА ГІУЛАКХА

Дика совгІат кхаьчад укх деношка Грознерча микрорайонашка бахача нахага. КхоалагІча микрорайоне хьайиллай оптикан сангигиенан тика.

Хоза кийчъяьча мах беча зале веначун торо я тайп-тайпара бІаргасаьнаш, минеральни хий, унахошта лаьрхІа молхаш, кхыйола препараташ эца. ХІаьта реактивий отдел вай республика ерригa дарбан учрежденеш эшача молхашца Іалапъеш хургья.

Цул совгІа тика чу йолаш я дикача оборудованеца кийчъь бІаргасаьнаш хьаду мастерске.

— Грозне укх тайпара тика шоллагІа я, тхо долча вепар дог раьза хинна дІагІоргва,— йоах тика директора Ульбиева Наталия Салаховнас. — Дукха ха ялалехьа лор-окулист а хургва укхаза. Ийдархошта новкъостал дергда по шоашта эшаш дола бІаргасаьнаш харжа.

Тика чу болх беш ба шоай болх дика бовзаш бола мастераш, формацевташ Ахмадова Зина, Колосова Лидия Васильевна, Марзаганова Фатима, кхыбараш.

Р. ЦОЛОЕВ.

А. БОКОВ

ВАХАРА БАКЪДАР ЧІОАГІДЕШ

(«СЕНАХ ВЕЛАР ІАББАС»

ЯХАЧА А. ВЕДЗИЖЕВА КЕРДАЧА КНИЖКАХ)

Тахани кхоанеи хургда

13-ча ИЮЛЕ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 10.00. «Сийг» яха клуб. «Спорто вайча гІодергда низ совбакхка» яха Іуйре. 11.00 Болх бу «Малышок» яхача кинотеатро. 18.00. Халкъа драматически театра коллектив доттагІал тІехь Дагестански АССР-арча Каспийске яхар. 20.20 «ЭшалургІоаца а легендарни а» яха кино. 19.15. Болх бу шоллагІа гойтача фильмай кинотеатро.

С. М. Кирова цІерагІа парк. 9.00. Волейболахи баскетболахи ловзара яхьаш 14.00. Массовкаш 18.00. Баьцара театр. «Музыканташ бел» яха литературно-музыкальни композици: операй, оперетай доакъош, иллеш, ашараш, басенеш. 19.00. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. «ХІанзарча ханара Іилманнен дынаи юкъера къовсам» яха лекци 19.30. «Іалами гонахьеи лорола» яха кинофестиваль. 19.00. Халхарий майда. Кагирхой салаІара сайре. Ловз «Сказочники» яха ансамбль.

Химикий культура дворец. 10.00. «Планетон» «ДоттагІали» яха аьхачара майдаш. Шахматийи шашкайи турнир. 12.10. Волейболахи, баскетболахи, теннисахи ловзара яхьаш. 17.00. «Бригантина» яха клуб. Берий художественни самодеятельноста коллектива концерт. 17.30. Хьаьла «Рембранта баьхаш» яха изоискусства музея выставка. 19.00. «Общественна духьалара гІулакхаши уж дІадахара дезарашаи» яха къамаьл. 20.00. Мультфильмаш. Ловз «Гармония» яха ансамбль.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 17.00. Монголе Халкъа революци котьалара хетадаь кино гойтилга.

Маьхк еча комбината клуб. 18.40. «Дезале кхетам балара» хетадаьча литература обзор.

14 ИЮЛЕ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 11.00. Болх бу малышок яхача берий кинотеатро. «Революце рыцараш» яха кинофестиваль. 19.00. Мукъача ден лекторий. «Грозне селхане, тахане, кхоане» яха лекци. 19.00. Болх бу шоллагІа гойтача фильмай кинотеатро.

С. М. Кирова цІерагІа парк. 9.00. Волейболахи баскетболахи ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш. 17.00. Музыкальни эстрада. Аьшка-бетона конструкцей заводеи, республикански больницеи, консерваш еча заводеи художественни самодеятельноста коллективий концерт. 18.00. «Грознера хаматнийкаша дуц» яха лекци 19.30. «Іалами гонахьеи лорола» яха кинофестиваль. 19.00. Кагирхой салаІара сайре. Ловз «Сказочники» яха ансамбль.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Бригантина» яха клуб. Массовкаш. 10.00. Асфальта тІа дикагІа сурт диллара конкурс. 11.00 Болх бу «Тахтол» яхача берай кинотеатро. «Турпале гойта хьахнийи хьахинараш» яха кинофестиваль. 20.00. Мультфильмаш. 20.00. Ловз «Гармония» яха ансамбль.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 10.00. Болх бу «Космонавт» яхача берий кинотеатро. 11.00. Филателистий клуба занятн.

Маьхк еча комбината клуб. 18.40. «Литературера кердадар» яха библиографически обзор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 июль
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Іуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Техникий тика тІа». 10.00 — Телевизорашка хьожарий письмойх йола ашарий программа. 10.30 — Дайноаной шолиа. 11.00 — «Поэзия». Пабло Неруда. 11.30 — «Москвичка» яха телевизионни фильм. 13.00 — Босбола телевидени. ДикагІа кола товараш дукхагІа. 13.30 — Босбола телевидени. Илли доах РСФСР-а заслуженни артистка Стрельченкос. 14.00 — «УнахцІено». Іилман - популярни программа. 14.30 — ДІадахача шерий киноленташ. «Чинаши нахи» яха художественни фильм. 15.20 — Босбола телевидени. «ДоттагІал» яха вокально - инструментальни ансамбло выступлени ю. Ленинградера передача. 16.00 — «Художник» яха телевизиони документальни фильм. Коненкова яь 100 шу дизарга. 16.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 17.00 — Босбола телевидени. «Хьайбай дунен тІа». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Концерт. 18.25 — Советий мехка бераш. «Укх дунен тІа вола» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 19.00 — Футболах йола СССР а чемпионат. Ленинградера трансляци. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — [illegible]

II ПРОГРАММА

15.20 — «Угрюм-река» яха художественни фильм, 1-гІа серии. 16.40 — «Зорька» (гІалгІай меттала). 17.10 — «Угрюм-река» яха художественни фильм, 2-гІа серии.

14 июль
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Берашта йола Іуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — Советски Союза гІулакх деш ва. 11.00 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 11.30 — Берашта. «ЗІамига мираж» яха телевизионни спектакль. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — Босбола телевидени. «Белый пудель» яха художественни фильм. 14.40 — Босбола телевидени. Тахан чкъаьрий доахачун ди да. СССР-а чкъаьрий боахама министра Ишкова пресс-конференци 15.10 — Телевизорашка хьожарий письмойх йола ашарий программа. 15.45 — «КоанаІарга океан» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 16.50 — Дунен халкъашта юкъера панорама. 17.20 — Босбола телевидени. «Цирке». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Кинопкъбархой клуб». 19.15 — Калининградски чкъаьрий доахарашпа вІашагІккхетар. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Искусства мастерий концерт. СССР-а доаккхача театрера передача. 22.45 — Босбола телевидени. [illegible] «Зеленая Гура» [illegible] Советски [illegible] (Польша). 23.00 — Босбола телевидени. [illegible] Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

15.45 — «Угрюм-река» яха художественни фильм, 3-гІа серии. 16.30 — «Къона ленинхо». 17.25 — «Угрюм-река» яха художественни фильм, 4-гІа серии. 18.40 — Кхаа тІарча серии.

РАДИО

13 июль

6.00 — Москва. 6.30 — Юртара вахар (нохчий меттала). 6.45 — Хеамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий». «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25— «Къонах» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 13.00 — «Ци тохар» яхача Ведзижева повестацара дакъа (гІалгІай меттала). 13.20 — «Самукъаерча талгІе тІа» яха концерт (гІалгІай меттала). 14.00 — «Юртара коммунисташ болча» яха корреспонденци (гІалгІай меттала). 14.15 — Ашараш. 14.30 — Микрофона хьалхашка ца театр (эрсий меттала). 14.55 — Ашараш. 15.00 — Москва. 15.15 — Микрофона хьалхашка ба моттигера иллиалархой (эрсий меттала). 15.00 — «Кавказа Іуйре» яха радиожурнал (эрсий меттала). 17.00 — Москва.

14 июль

6.00 — Москва. 7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.25 — Хоамаш — горсете гІолла. 7.25 — Юртбоахама знаней радиошкола (нохчий меттала). 7.40 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25— Шоана, дукха еза ашараш. 9.00 — Москва. 13.00 — Музыкальни викторина (нохчий меттала). 13.30 — «Цирка талгІеш» яха литературни передача (нохчий меттала). 13.50 — Ашараш. 14.00 — «Атеист» яха радиожурнал (нохчий меттала). 14.20 — Советски Эскара БІухой заявкая дола концерт (гІалгІай меттала). 15.00 — Москва. 15.15 — «Мишта я баьцадаарий конвейер» яха радиорейд (эрсий меттала). 15.30 — Юртбоахама хьалхалаттараштa дола концерт (эрсий меттала). 16.00 — Школьни глобус (эрсий меттала). 16.30 — «Общественни порядкана ха тІа» яха радиожурнал (эрсий меттала). 16.50 — Ашараш. 17.00 — Москва. 18.30 — «Цlе сийгаш» яха радиовыпуск (гІалгІай меттала). 19.00 — Москва.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Газет арадува шинара орган, шеаттен дийнахь.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 6542.